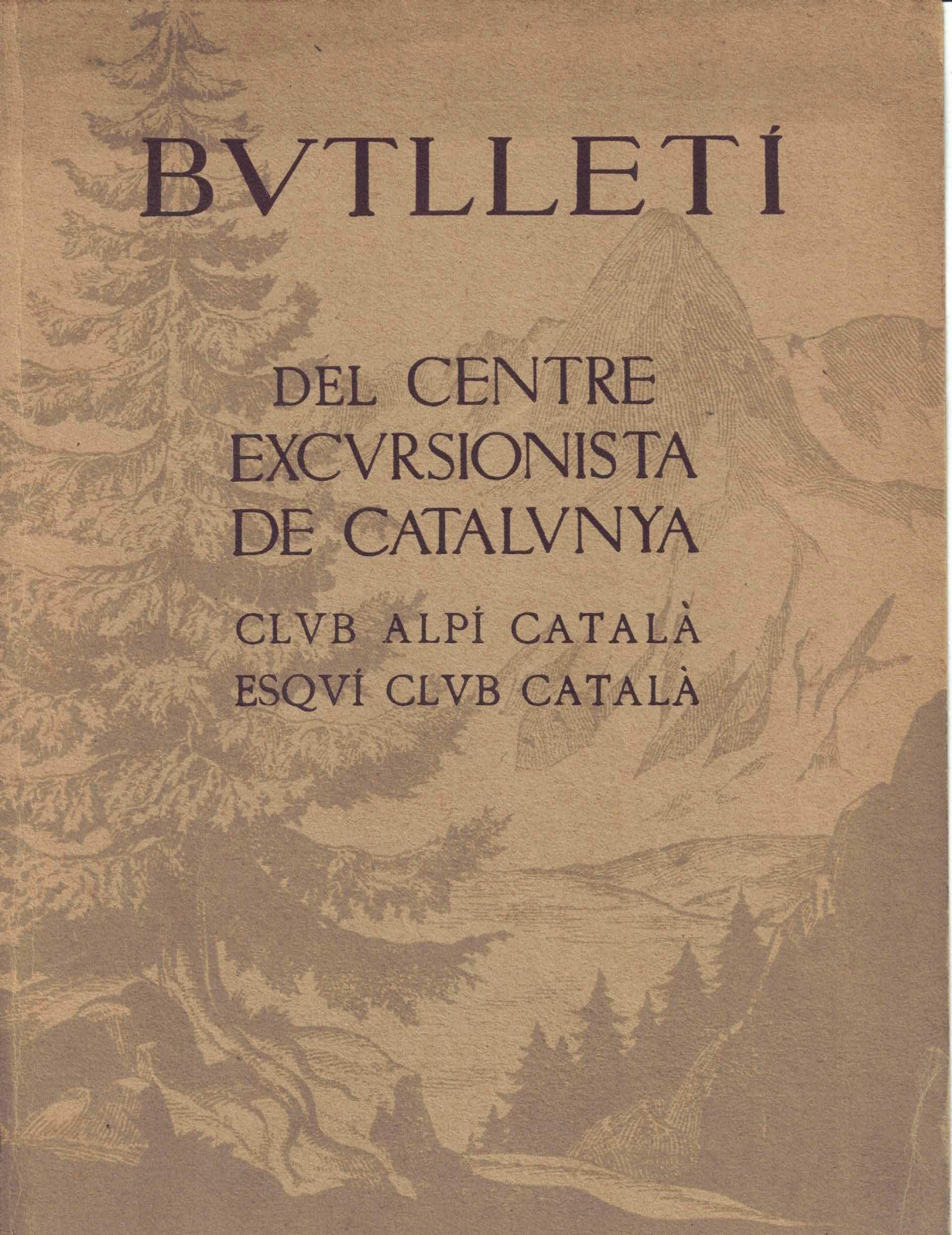
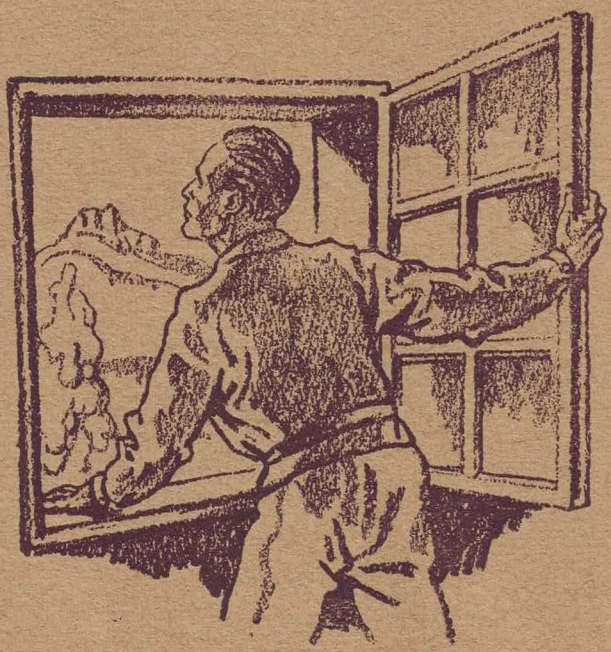
BVTLLETÍ

DEL CENTRE EXCVRSIONISTA DE CATALVNYA

CLVB ALPÍ CATALÀ
ESQVÍ CLVB CATALÀ

ANY XLV SETEMBRE DE 1935 NVM. 484

Que bé deu estar-se a la muntanya! Posem-nos les sabates, agafem la motxilla i marxem!

... sense oblidar, però, que en els cims res no reconforta tant com un bon brou fet amb cubets de «Caldo Maggi», saborejat amb alegre companyia.

QUAN PREPAREU UNA EXCURSIÓ...

No oblideu mai el més petit detall. Recordeu però alguns articles que podem proporcionar-vos a preus convenients.

Aparells fotogràfics de les millors marques, plaques, pel·lícules, filmpacks...

Làmpares elèctriques portàtils **"LOT"**, piles i bombetes recanvi; aparells i combustible sòlid **"Meta"**; fogons a benzina i petroli; ampolles i fiambreres **Thermos...**

A la nostra **Secció de Queviures** trobareu gran varietat en conserves, cafè concentrat, xarcuteria, galetes, fruites seques, xocolates, etc.

AL VOSTRE RETORN...

Si vosaltres mateixos teniu cura de les vostres fotografies podem proporcionar-vos: papers, reveladors, fixadors, productes químics i accessoris...

Si no teniu temps o voleu evitar-vos molèsties, el nostre modern **Laboratori Fotogràfic** executarà ràpidament i a satisfacció vostra tots els treballs que vulgueu confiar-nos: revelatges, còpies, ampliacions...

Si sou aficionats a la **Cinematografia:** Aparells i projectors, pantalles i accessoris **Pathé-Baby,** lloguem també pel·lícules 10, 20 i 100 metres.

◆ COMERCIAL ANÓNIMA **VICENTE FERRER**

Sucursal: Plaça Catalunya, 12 i 13 - Telèfon 14.500

Drogues, Perfumeria, Objectes regal, Articles viatge, Guants, Queviures, Vins, Licors, Pintures, Joguets, Fotografia i Cinematografia.

Material Escolar i Científic, S. A.

Ronda Universitat, 7 - BARCELONA - Telèfon 10505

Casa especialitzada en la venda de mapes, atles, guies i material pedagògic

Algunes guies i llibres d'excursions per Catalunya

Guies Cob (mapa sol 5 ptes.)	6'50
Guia del Moto Club de Catalunya	9'—
Guia i mapa del Montseny	3'—
Guia i mapa de la costa i serres de Llevant	3'50
Guia i mapa de Montserrat	1'25
Itineraris i mapa de Cerdanya	4'—
Guia i mapa de Les Guilleries	2'50
Guia i mapa d'Andorra (mapa sol 5 ptes.)	7'50
Guia de Poblet i Santes Creus	4'—
Guia i mapa de la Vall de Ribes	10'—
Recull de petites excursions per R. Dalmau (de recent aparició	2'—
Les muntanyes de Prades, el Montsant i serra La Llena	8'—
Guia automobilista de Catalunya	7'—
Guia Pireneu Català, per Cèsar A. Torras. Camprodon	10'—
» » » » » » » Garrotxa	9'—
» » » » » » » Ripollès	9'—
» » » » » » » Cardener	14'—
» » » » » » » Cerdanya	14'—

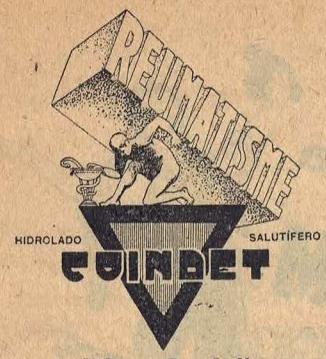
LL. GUARRO CASAS

Fàbrica de paper de tina

Proveïdora del paper segellat de les repúbliques de Xile, Argentina i Perú : Papers de fil de totes classes : Paper català : Paper d'ofici Cartrolines : Cartrolines fil per a cartes : Paper per a edicions, etc. etc.

Fundada en el segle XVII

Magatzem i Despatx: Dr. Martí i Julià, 6 - Barcelona

"Casadesús"

NO US DEIXEU APLANAR PER AQUESTA XACRA; LLIUREU-VOS-EN, ACUDINT AL REMEI QUE S'HA ACREDITAT PELS SEUS ÈXITS CONSTANTS

Antiga Farmàcia CASADESÚS - de S. Cuixart
Arc del Teatre, 21.- BARCELONA

J. JORBA BONET

MESTRE SABATER

CAMPING

C. ENRIC GRANADOS, 4
Telèfon 17665

BARCELONA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPI CATALA

Guia descriptiva dels Monestirs de

POBLET i SANTES CREUS

per Francesc Blasi i Vallespinosa

Un volum en 8.u (11 × 16) 90 pp. text, 16 pp. làmines amb 32 fotogravats, 2 gràfics i 1 mapa fora de text relligat amb tela flexible.

Preu: 4 pessetes

Adquiriu resistència física

mitjansant el

FLUIDKALCIUM

OLIVER RODÉS

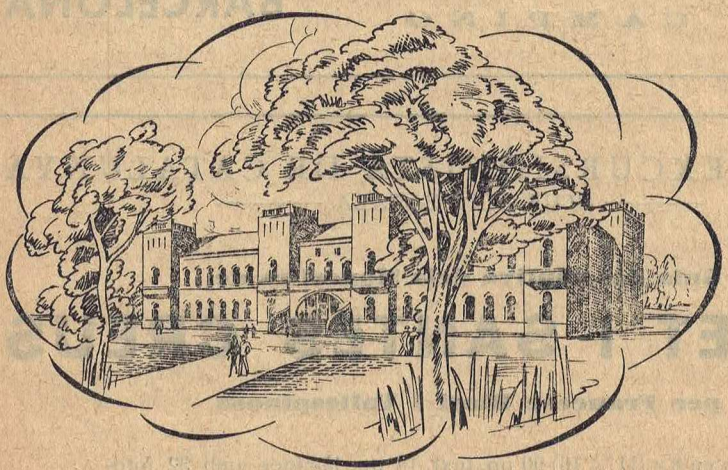

ES EL GRAN AUXILIAR DE LA JOVENTUT EN L'EDAT DEL SEU DESENROTLLO

DEMANI'S EN FARMACIES I CENTRES D'ESPECIFICS

Aigua "Vichy Catalan" i "Fuente Estrella"

Gran Balneari en Caldes de Malavella (Girona)

Païdor

◆

Fetge

◆

Melsa

◆

Reumatisme

◆

Diabetes

◆

etc.

Administració: Rambla de les Flors, 18, entresol. Tel. 18552

BARCELONA

ANY XLV SETEMBRE DEL 1935 NÚM. 484

BVTLLETÍ DEL CENTRE EXCVRSIONISTA DE CATALVNYA

CLVB ALPÍ CATALÀ
ESQVÍ CLVB CATALÀ

SUMARI: V Congrés Internacional d'Alpinisme, per VÍCTOR BOUVIER; ALBERT OLIVERAS i ROSSEND FLAQUER, col.—*A la recerca de cedres mil·lenaris*, per JOSEP BARTOMEU I GRANELL.—*Una ascensió al Pedraforca per la paret nord*, per JOAQMIM TOLDRA I ESTEVA.—*La cova de la Gorja de Gaià, de Pontils*, per SALVADOR VILASECA.—*La pesca al Pallars*, per R. VIOLANT I SIMORRA.—*Crònica.-Bibliografia.-Noticiari.*

V Congrés Internacional d'Alpinisme

Barcelona, 1935

Memòria de la setmana d'excursions al Pireneu del 8 al 14 de juliol

El dia 8 de juliol, de bon matí un autocar sortia de Barcelona i s'enduia una vintena de congressistes impacients de travessar Catalunya i apropar-se als Pireneus. Tal com correspon en ocasions semblants, el grup era cosmopolita, car s'hi trobaven representades nou nacions: Anglaterra, Àustria, Bèlgica, Espanya, Holanda, Hongria, Suècia i Suïssa. D'aquestes, Anglaterra, Àustria i Espanya, graciosament representades, també, per dames.

Per a tots, però més especialment per a aquells que prengueren part en l'excursió de dos dies abans a Montserrat, fou un veritable plaer passar prop d'aquesta curiosa muntanya per la carretera dels Brucs, i de comentar-ne els aspectes capriciosos, tot interrogant sobre la seva formació.

L'autocar corria fàcilment per la magnífica carretera de Madrid, fins a Cervera, on dóna començ el panorama de l'austera Sagarra. Més enllà, passat Artesa de Segre, és la lenta pujada de la serra de Comiols, des d'on progressivament hom descobreix nous panorames; Montserrat que s'esfuma, el Montsec que es precisa amb insistència en la seva empenta magnífica.

La conca de Tremp dóna després la gràcia dels cultius de tota mena, la gallardia de la tècnica en el barratge de Talarn, la pau

de l'embassament de Sant Antoni, per a després encaixonar-se la carretera bruscament en les feréstegues gorges de l'estret de Collegats, que ha fet el Noguera Pallaresa amb el seu pas.

Aquestes gorges s'allarguen prop de 14 qms., eixamplant-se de vegades, com a les salines de Gerri de la Sal. La roca, tant és grisa com rosada en les aglomeracions terciàries, blanques en els calcaris o d'un roig violat en el gres i terrenys salins.

A Sort, veritablement comencen els Pireneus amb els esquistos lluents i desagregats. És també a Sort que comença la pluja, i més d'un posa en dubte l'afirmació tan clàssica que «els Pireneus són muntanyes seques».

Finalment, a Espot deixàrem l'autocar, i llavors començà la pujada suau pel bosc del riu Escrita. Una vall que fa recordar panorames semblants del Valais. Però, l'esperit està ocupat amb l'extrem de la vall, tot dient si serà aquella cresta la que tapa l'entrada de l'estany, o si tal aresta serà un contrafort dels Encantats. Més endavant, quan apareixen aquestes belleses, la nit i la pluja ens les tapen dolçament. La curiositat mal satisfeta fa jugar la imaginació en plena activitat i és així que la impaciència és gran per a contemplar-ho tot amb la llum del dia.

La Secció d'Esports de Muntanya, encarregada de l'organització d'aquesta excursió, ha destacat dos companys voluntariosos (1) que han muntat prèviament el campament grandiós, i han acumulat les provisions i elements indispensables per a la més bona organització. La cuina ha estat preparada amb pedres, gleves i lloses de llicorella per a coure les truites pescades al riu.

Sota la pluja, en el misteri d'una naturalesa a penes endevinada, se sopa, es fa broma, es canta, es riu i, més tard, es dorm.

L'endemà, dimarts, 9 de juliol, els congressistes es dividiren en tres grups ben marcats. El més nombrós remuntà la vall de Monastero i féu l'ascensió del pic Peguera, el segon féu la travessia i escalada dels dos cims dels Encantats, i el tercer... quedà pres per l'encant apacible del campament.

Ascensió al Peguera (2).—El primer grup, el nombrós i variat, el que correspon a la denominació «B» dels francesos, al voltant de les 7 h. deixava el parc natural on estaven emplaçades les blanques tendes de campament a Sant Maurici, i en lenta progressió

(1) Rossend Flaquer i Josep M.ª Plans.

(2) Arcadi Arissó, Mme. Bergmann, F. G. Bergmann, Pere Comas, Rossend Flaquer, W. Lust, Antoni Lluch, Jaume Memminger, Josep M.ª Plans, Mrs. Isabel Powell, Víctor Zozaya.

anava remuntant la vall de Monastero, ombrívola i encatifada amb prats florits en el seu començament prop de la ribera de l'Escrita, i aspra i oberta a la banda superior. Un caminet de ramat ben entretingut voreja el riuet i puja i baixa entre els obstacles de la ribera esquerra, deturant-se en les pletes on s'aplega el ramat nombrós que acostuma a segar l'herba en ple agost, de pas cap a altres regions escalonades en un itinerari natural que es repeteix incessantment d'anys molt reculats.

La mola gegantina dels Encantats, en passar sota la muntanya, imposava i era el motiu de conversa continuat, alternant els comentaris del terreny que s'anava trepitjant. Les canals dretes, esguardades des del punt més baix, semblen absolutament infranquejables, més encara per aquell que segueix mig distret el camí fressat i té per objectiu el cim del Peguera, que es dreça al fons, presentant sota seu una successió d'abismes entre els dos colls oberts a cada costat del cim, i que són els camins habitualment utilitzats.

L'ambient calorós invitava a alleugerir la roba, iniciant-se al sol meridional els congressistes estrangers. La vall s'estreny i perd la suavitat de la part inferior; el soroll de l'aigua que salta cristallina i juganera tot fent el seu curs entremig de roques i obstacles prepara l'arribada a l'estany de Monastero en una cubeta on es troben els darrers pasturatges.

La vista de la vall oposada, tancada per la serralada de les Agudes al Saliente, reflectida a l'estany, canvia el panorama constant de la pujada.

Sota el coll, partió d'aigües entre la regió lacustre de Cabdella i la vall de Monastero, les plaques de neu i congestes donaven un valor a la immensa tartera de blocs granítics despresos de les crestes superiors. El cel clapejat de núvols de cotó fluix, deixà escapar boires que aviat taparen els cims més enlairats, tallant el Peguera a l'alçària dels colls. Ajudats per aquell aire suau dels 3.000 metres d'altitud, que dóna al cos una lleugeresa impensada, ara l'un, ara l'altre, anaren assolint el cim amb facilitat, prop del mig dia.

Les boires eren vençudes pel sol, i l'escampall de muntanyes sota l'ull interessat dels nouvinguts, provocava preguntes sense fi.

El retorn amb una tarda clarissima, per la vall mig ombrejada, invitava a fer, més que una excursió, una passejada, i és així que, entre la delícia dels relleus i dels colors de tot arreu, el grup se sentia en el punt dolç per a fer-hi comentaris, bones fotografies, aturades sense fi i algun bany a l'estany de Monastero.

En caure la tarda, eren altra volta al campament, animats dels més bons desitjos per als dies propers.

Escalada dels Encantats (1).—Fins a darrera hora no sabérem qui volia anar a fer la travessia dels Encantats, perquè la imprecisió de l'arribada a Sant Maurici, el desconeixement de les dificultats a vèncer en aquesta primera jornada, i per molt l'aspecte captivador, però bon xic agre de la muntanya, no acabà de decidir alguns congressistes a anar-hi.

L'excursió es realitzà en les millors condicions de temps, perquè encara que la temperatura era alta, com que molta part de l'escalada es fa a l'ombra de les canals de pujada, l'inconvenient no és notable. En canvi, l'ambient clarissim, la llum brillantíssima, les dificultats immediates donaren tot el conjunt de característiques que els visitants dels Pireneus esperaven.

L'itinerari de pujada fou aproximadament el de la via Estasen fins a la cresta NO. del cim inferior. En la meitat superior, les dues cordades que es formaren, pujaren canals separades per a guanyar temps i reduir les precaucions i evitar topades amb les pedres despreses pels del davant.

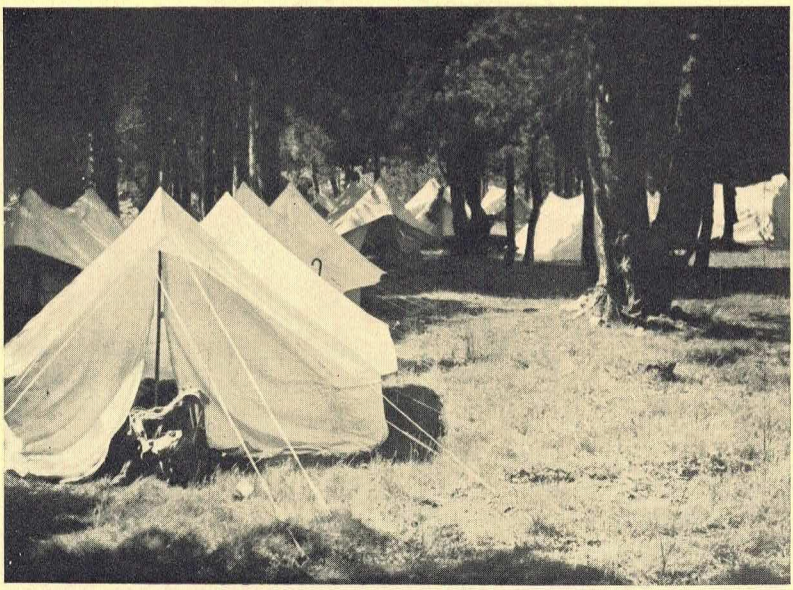
En arribar als pitons de roca o gendarmes superiors de la cresta, visibles de baix estant, seguiren la cresta fins al cim. Temps total: sortida a les 6 h. 45 m. del campament, arribada al cim inferior, 10 h. 20 m. L'estada al cim, enmig de les muntanyes que constitueixen la regió, amb l'aire quiet i el sol a plena força, és l'atractiu més formidable que podem presentar als forasters. La impressió de lluminositat i alegria és total.

El descens directe, vertical, del cim a la bretxa o coll central, per a les dues cordades, durà una hora justa. L'escalada de la baixada es féu sense cap doblada de corda.

En arribar al coll, en Grunne, escalador de gran força, mestre d'escalada a Bèlgica, canvià les sabates ferrades per espardenyes de feltre, i pujà amb gran senzillesa, lleuger i ràpid, l'aresta directa, vertical del coll a mig camí del cim inferior, sense revoltar el remolí o sifó a l'esquerra, com normalment es fa. Així també volgué fer la «directa» que ha estat darrerament inaugurada. Retornà al coll als deu minuts, satisfet de la roca i de l'itinerari.

Del coll central al cim superior, són dotze minuts d'escalada sossegada, ben diferent de la necessària en la paret veïna, traves-

(1) Josep Costa, Xavier de Grunne, Albert Oliveras, C. J. A. de Ranitz.

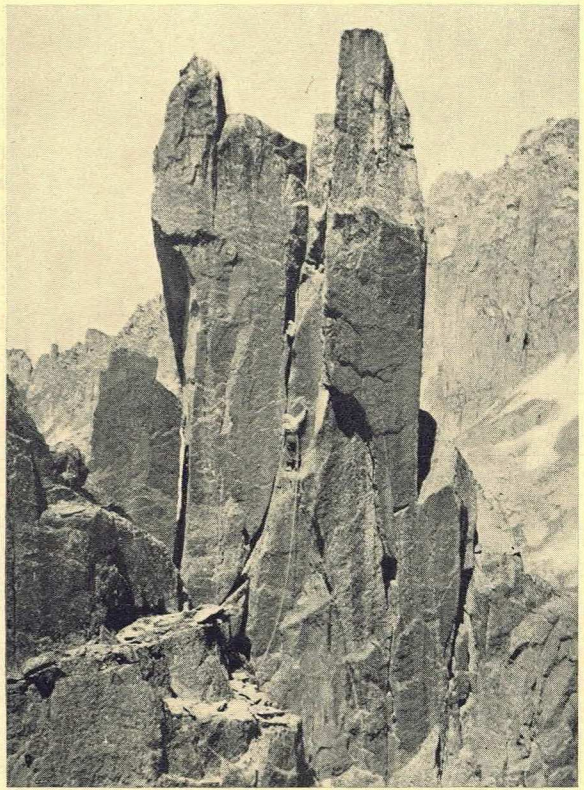

CAMPAMENT DE SANT MAURICI

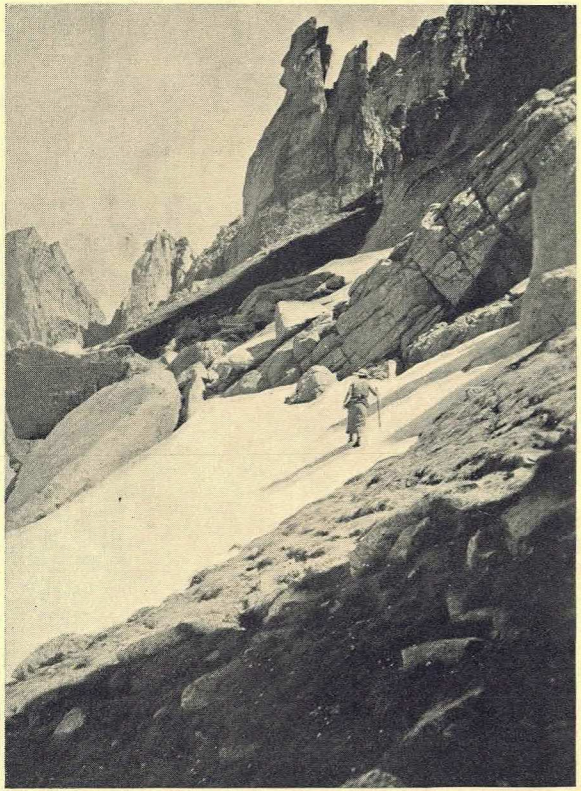
Cls. L. Papp

MASSÍS DE SUBENULLS DES DEL PORT DE SANT MAURICI

Cl. C. J A. de Ronitz

ESCALADA AL PERFIL DE MONSENYOR

Cl. V. Bouvier

AGULLES DEL SALIENTE: PERFIL DE MONSENYOR

sada a la baixada. L'aspecte impressionant de la paret del davant, minuciosament resseguida per la poca distància que separa ambdós cims, cridava constantment l'atenció dels delegats belga i holandès, que la veien per primer cop.

Tornaren a signar a la llibreta. Ara, al segon cim, o Encantat superior, que domina l'altre de pocs metres.

Menjaren un bocí entre comentaris, es féu la fotografia corresponent al punt de vista i continuaren la travessia fins al coll oriental de la carena que uneix els Encantats amb els contraforts del pic Fonguero.

Excepte les dificultats d'una paret de roca llisa, per haver agafat una canal més decantada a l'esquerra del que convenia, i que obligà a baixar amb corda doblada, és un bell caminar el descens del cim al coll durant el trajecte de mitja hora.

La tartera inestable que s'escorre del coll oriental al fons de la valleta tancada de Fonguero, oberta al migdia, era escalfada fortament pel sol. El sotragueig del saltar continuat per la baixada ràpida fa suar fàcilment i hom desitja ardentment el primer curs d'aigua per a refrescar la pell i calmar la set. Durant tres quarts d'hora es revolta la base dels Encantats, que sorgeixen d'un terreny aglevat i emboscat en la major part, fins al peu de la canal central, sota la congesta de neu que taca graciosament de blanc la divisió exacta dels dos cims feréstecs i que per la seva fondària i gruix s'aguanta gairebé tot l'estiu.

L'aglevat i pinedes baixen fins al torrent ombrívol de Monastero, passat el qual, i en pujar al collet de l'estany de Sant Maurici, el sol de la tarda il·lumina d'irisacions múltiples la superfície moguda de l'aigua, invita al bany i a gustar per uns moments més la suavitat de la vida de campament, purament contemplativa.

Les tretze tendes estaven arrecerades sota els pins que en pendent suau van a morir a la vora dels meandres peresosos del riuet del Portarró, que dóna les seves aigües a l'estany, junt amb les de Subenulls i Ratera. A l'esquerra, l'estany. Davant, la muntanya encantada, tot rodejat de boscúries; més amunt, les cascades, congestes, crestes desfetes. Pertot arreu la força de la naturalesa, ferrenya als cims, i infinitament dolça a les grans planúries i prats on pasturen vaques, cavalls, plançons, vaques i vedells en una herba tota florida.

En retornar, quan cadascú conta les seves impressions i compara el paisatge amb el Tirol, amb els Dolomites, amb el Valais,

amb la Savoia, en resulta una alabança unànime per a aquest conjunt encantador.

Aquella nit, després del sopar, cremà el gran foc de la pau i del comiat, es cantà, però tothom pensava amb melangia que l'endemà caldria desprendre's dels encants de Sant Maurici.

El dimecres havien de trobar l'autocar a la carretera del port de la Bonaigua, per tal d'entrar a la Vall d'Aran, de manera que era necessari pujar al port de Sant Maurici i baixar a la vall dels estanys Gerbé.

De bon principi, pujaren el bosc i la tartera de la part baixa del Pui Pla o pic de l'Ordigal; més amunt, en arribar a la part de roca granítica, s'entra a la regió superior de Basiero-Ratera, encaixonada entre la serra de Craves i les arestes despreses del Basiero, fins al Saliente. Es deixen els pins, els pasturatges, els rododèndrons i les gencianes, i es trepitja el terreny característic de les altes muntanyes granítiques, les enormes pedres, grans blocs, deixalles, lligats únicament per les congestes.

En entrar en aquesta vall, tots es giren endarrera per saludar polidament el circ de Sant Maurici, els Encantats, el Peguera...

Sota el port de Sant Maurici, tallat asprament a la cresta granítica de grans llenques verticals de roca; s'aixeca l'original agulla anomenada Perfil de Monsenyor, que fins ara solament havia rebut dues visites conegudes: l'una, l'escalada dels descobridors, el 1928, una caravana francesa, i l'altra, el 1934, composta pels socis del CENTRE senyors A. Oliveras, Xavier Vilaró i Pere Vilaró.

El delegat belga, comte de Grunne, i el senyor Albert Oliveras feren la tercera ascensió.

Escalada al Perfil de Monsenyor.—El començament o punt de partida és el mateix de les dues cordades anteriors, o sia, el collet o peu de l'aresta despresa del Saliente, fins a la paret SE. de l'agulla.

L'honor de cap de cordada correspongué a en Grunne, el qual després d'examinar la via utilitzada, lligat a un extrem de la corda s'arrapà a la roca en el lloc més accessible fins a una esquerda que va a la dreta, sota el petit planell inclinat quadrat, a l'angle del qual pujà a dret fil la falla de roca vertical, únic punt vulnerable fins avui dia. En Grunne passà d'un obstacle a l'altre sense esforç visible i avançà lentament, però de manera ininterrompuda, a un pas infal·lible.

Xavier de Grunne volgué fer una exhibició dels mètodes de se-

guretat que, en cas d'una caiguda, poden disminuir les conseqüències desagradables. Així ha deixat, signe d'aquesta nova modalitat de progrés, dos claus clavats hàbilment a les esquerdes més avinents, prop dels dos llocs on més arriscades són les evolucions aèries de l'escalador. El primer, a mig pas vertical de l'esquerda profunda que dóna al llaç o bucle de corda pel segon *rappel* de baixada, abans del pas horitzontal de canvi d'esquerda de la primera escalada, i al mig del recorregut vertical de la segona escalada. El segon clau assegura relativament l'escalador al darrer tros, en la pujada de xemeneia per cos estampit i dominació aèria. Aquest clau reduiria solament l'alçada de la caiguda convertint-la en un pèndol de gran amplada.

No obstant, no cal creure que amb els mitjans de seguretat de què parlem, la dificultat del *leader* quedi disminuïda de cap grau. Queda reduït el perill, cosa que motiva sobradament aquestes precaucions, i tira per terra la major part d'arguments del que defensen a peu i a cavall la muntanya fàcil i desconeixen el gust sublim de la lluita o comparació de forces de l'home amb la muntanya. Tot plegat durà tres quarts d'hora. El segon pujà lleugerament elevat per la corda del capdavanter, en pocs minuts, per l'absència total de perill de caiguda.

Descens ràpid, en dues doblades de corda, fins al collet, i per una escalada fàcil baixaren a la tartera que comunica amb la coma de Basiero.

Durant aquell temps, el gros de la colla havia arribat al port de Sant Maurici o coll de l'Abeller, i per la cresta del cantó de Cabanes, al cim del Basiero, que per aquesta banda oriental no presenta cap dificultat especial.

Tots desitjaven continuar en aquelles alçàries contemplant el món infinit de muntanyes, des d'Andorra, al cercle de la Vall d'Aran, Maladeta, Posets, tot fent plans d'excursions i escalades sense fi; però la Maladeta es cobrí de núvols, l'horitzó s'enfosquí, començà la tronada i no quedà altre remei que posar terra pel mig.

A les dues de la tarda començà la baixada d'un coll ràpid que deixa a unes congestes de neu, o camps de pedres i morrenes de la vall alta de Gerbé. A continuació, ve el rosari de petits estanys que dormen al fons de les cubetes glaciars, alguns dels quals encara a mig glaçar, en record d'un hivern llunyà per a nosaltres, i al blau profund de l'aigua es barreja el verd opac del glaç.

Durant tota aquesta travessia no trobaren més que granit, i en-

cara que l'alçària de totes aquestes muntanyes no arribi als tres mil metres, llur aspecte té tota la noblesa dels alts Alps; crestes desfetes i retallades en torres i punxes, xemeneies i colls ràpids d'on baixen grans cons de neu ratllats per les pedres despreses, i després interminables tarteres. La naturalesa ens presenta aquest espectacle aspre i perillós sota els aspectes el més dolçament variats. Tot és gris o blanc, gris clar el roquetam de les tarteres, gairebé negra la cresta dreta i ombrívola que uneix el Basiero al pic d'Amitges, resplendent la neu i amenaçant el cel.

Vorejant els llacs, entraren en un paisatge més amable. Les campànules voltaven les darreres clapes de neu, i començaven els rododèndrons. Llavors, apareix l'estany gran del Gerbé.

Està situat a uns 2.280 m. d'altitud, de forma gairebé triangular i de gran superfície. A les vores, alternen els boscos i les roques. Travessat el torrent superior que l'alimenta, seguiren per la vora esquerra, i al naixement del riu, en sortir de l'estany, trobaren els primers éssers humans de la jornada: pescadors de truites.

Més avall, un estany més petit retingut per una morrena glaciar. Després, passat un trajecte massa llarg de rocs *montonnées*, arribaren al terme del que fou en altre temps la vall glaciar.

En aquest punt, el torrent, desviat cap a ponent, cau despenjat bruscament en cascades i en ràpids l'alta paret de 500 metres que el separa del riu de la Bonaigua. És impossible de seguir el seu curs, de manera que cal travessar, per l'esquerra, una gran tartera, escombrada per allaus a l'hivern, les mostres de les quals trobaren en tota la baixada fins a la carretera de la Vall d'Aran, a l'indret del santuari i refugi de les Ares, on havia de recollir-los l'autocar que havia anat d'Espot.

Aquesta travessia de muntanya durà prop d'11 hores, gairebé sempre per terreny granític. Contràriament, la carretera del port de la Bonaigua dibuixa les innombrables llaçades en els esquistos paleozoics, fortament comprimits i descompostos, i on les formes del terreny són suaus i monòtones.

Abans de la posta de sol travessaren el port de la Bonaigua, i al seu davant s'obrí ràpidament la verda, rica i atractívola Vall d'Aran.

La vall de Ruda es desenrotlla a l'esquerra, per complet a la nostra vista, des del pic de Saburedo. El riu Garona serpenteja juganerament entre les verdes prades recloses entre boscúries espesses. Cosa curiosa, aquesta vall tan alegre, no està pas habitada; solament a espais regulars es troben les construccions de pedra i llicorella, totes iguals, per a guardar l'herba.

VALL DE CREGÜENYA. ESTATATS DES DE COLL D'ALBA

Cls. A. Oliveras

VALL GERBÉ

Sota el port de Sant Maurici

Cl. A. Oliveras

Vall de l'Artiga de Lin

En caure la tarda eren a Salardú. Hotel agradable, coquetament posat a la carretera i avançat al poble.

El dijous travessaren en autocar la major part de la Vall d'Aran fins a les Bordes (886 m.) des d'on començaren la llarga pujada del port de la Picada. Fins a l'Artiga de Lin (1.230 m.) seguiren una vall verda regular, amb els prats superposats al peu de rics boscos on es barregen els pins, els avets i els faigs. Al fons, sempre el Coll de Toro entre el Mall de l'Artiga o pic Pumero a l'esquerra i la Tuca Blanca a la dreta.

A l'Artiga de Lin, s'abandonen les gràcies de la vall per emprendre la pujada ràpida de la coma de la Montjoia. Al coll de la Montjoia (2.161 m.) apareix la vall de la Pique, els flancs de la qual són coberts de roig mineral de ferro. Als peus, queda l'Hospice de France i davant mateix, Superbagnères. Peró el temps amenaçava i s'havia de seguir encara la cresta fronterera per passar el coll de l'Escaleta i el port de la Picada des d'on pogueren descobrir, abans de tapar-se per la pluja, l'impossant massís de la Maladeta. I, més tard, fou la pluja el panorama que els acompanyà fins al refugi de la Renclusa.

L'endemà, divendres, com a Sant Maurici, es formaren tres grups: el de la Maladeta, el d'Aneto, i els que quedaren retinguts per les comoditats senzilles del refugi.

La Renclusa és el xalet-refugi guardat de propietat del CENTRE, més visitat per excursionistes durant l'estiu. El massís de la Madaleta, la vista i situació excellent i el bon tracte de la família Sayó que el regenta, s'apleguen per a portar-hi gent. A més de tots els congressistes, aquell dia es trobava mig ple de nombrosos alpinistes francesos.

Memòria redactada per VÍCTOR BOUVIER

(Acabarà) amb la col·laboració d'ALBERT OLIVERAS i ROSSEND FLAQUER

A la recerca de cedres mil·lenaris

LA tafaneria de veure un veritable bosc de cedres, que no fos sols un grupet d'arbres barrejats capriciosament en un recó de jardí, va néixer en la meva imaginació ja en la infantesa.

Quan de criatura vaig començar a llegir i a mirar els sants d'una Història Sagrada, la visió del bosc de Salomó dalt del gran

Líban fou per a mi una cosa meravellosa i plena de misteri. Amb la fusta del cedre incorruptible es va bastir, a la glòria de Jehovà, molta part del gran temple de Jerusalem, però, malgrat aquest ús sagrat, la Bíblia parla del bosc com d'un lloc de pecat - cosa incomprensible! -. Els Reis, i els Profetes d'Israel, quan eren veritablement purs, tallaven els boscos fent semblant d'endreçar la terra com ara nosaltres ens rasurem el rostre per a presentar-nos amb correcció. Els qui perdien la santedat tornaven a deixar créixer el pèl dels camps, fent possible la restauració de la boscúria. I aquella boscúria m'apareixia així plena d'ombra encobridora de malvestats.

A aquesta imatge mental vaig afegir-hi després la negra foscor dels avets, que la meva infantesa va veure ornada i endolcida per la blancor de la neu en les felicitacions de Nadal, i que, de gran, vaig sentir pesar penosament damunt meu, un jorn que em vaig perdre en una selva germànica, tan espessa i obscura, que el raig de llum d'una clariana de lluny em va semblar una aparició i fins un obstacle sòlid, com un gran bloc de gel.

Més tard, vaig vestir i ornar la meva imatge del cedre, amb la boira fina de les llegendes d'Orient i amb els esclats duríssims de les clarors africanes.

I molt recentment, tocant ja de peus a terra, vaig veure unes magnífiques fotos a la Illustració Francesa, en un número on es parlava de muntanyes encara inaccessibles, i de camins a obrir al turisme internacional.

Llavors vaig comprendre la possibilitat immediata de contemplar, a tall de turista *panxa-content*, un veritable bosc de cedres, d'aquells que encara feien tant de tuf de llegenda.

El meu primer interès fou pel Líban, el gran Líban de la Bíblia, però no m'hi vaig poder apropar. Desembarcat a Haifa, de pas cap a Jerusalem, vaig albirar només el cimal nevat, blanquíssim, del mont Ararat. Però el Líban era encara tan lluny! I, lligat per un itinerari collectiu, vaig renunciar a la Sagrada Boscúria de Salomó, que ara deu tenir més de «dos mil anys», però que és ja gairebé sols una desferra!

Més tard, vaig girar la mirada vers l'Àfrica, tan propera a les costes espanyoles, i vaig proposar-me veure una de les immenses boscúries de l'Atlas. Així vaig combinar el meu primer itinerari de Barcelona a Marraqueix, per a atançar-me fins al peu de la gegantina cadena africana.

Vàrem arribar a la gran capital del sud del Marroc sota la

pluja; al seu voltant la terra roja, coberta de grupets de palmeres i de matolls més o menys verds, donava la impressió d'un immens oasi perfumat i humit, com tota la vila, intensament africana, dolçament oriental, però l'Atlas era invisible.

Vaig adormir-me sentint una melodia planyívola, acompanyada d'un ritme de tam-tam estrident, com sonat amb un pal damunt una llauna de petroli buida; però, a la matinada va despertar-me una alegre xerradissa d'ocells. Vaig eixir al balcó. Sota meu, un jardí de xiprers i d'oliveres, verd d'herbes casolanes, feia pujar una intensa i deliciosa fragància fins a mi: davant meu onejava la silueta gràcil de les palmeres, altes, gronxant-se damunt un fons lluminós, una mica rosat - tota la cadena de l'Atlas, coberta de neu als primers raigs del sol!

Ja teníem la muntanya al davant! (Visió amplificada de l'espectacle dels Ports de Beceit des de la plaça d'Arnes). Però,... que lluny! que inaccessible!... per a mi. Al mes d'abril les carreteres, tapades per la neu, eren encara inaccessibles. Nosaltres no dúiem indumentària adequada per a emprendre una llarga excursió per l'alta muntanya. No m'havia passat mai pel cervell que, per a anar en plena primavera a les muntanyes d'Àfrica, calgués endur-se'n els esquís ni tan sols les sabates ferrades. La carretera era closa després d'Ansi, i els grans boscos són més lluny. Adéu, doncs, Darzazat i Talaat-Jacoub i els cedres de l'Atlas!

Per primera vegada renunciàrem als cedres africans; i emprenguérem un interminable itinerari per carretera i per pista, sempre paral·lelament a l'Atlas, a una distància variable entre uns 50 i uns 25 quilòmetres, sola, ajeguda damunt la plana, sense contrafort de cap mena, la serralada encinglerada i coberta de neu, té la silueta d'una enorme Serra del Cadí, amb els seus cims, les seves carenes, els seus colls. El coll del Pendís? No! Una collada vora els tres mil metres, des d'on hom s'imagina que s'ha de veure cap al sud l'extensió interminable del desert saharià.

La nostra pista va pujant per una planúria de límits invisibles, tota coberta de prats i de flors; de lluny, els miratges ens fan veure cales blaves i llacs pàl·lids vora l'horitzó occidental. Amb penes i treballs, seguint un camí de fang, arribem al peu mateix de l'Atlas Mitjà, allà on entronca amb el Gran Atlas. Estem a més de mil metres i, en menys d'una hora de caminar, podríem arribar al coll, però les muntanyes solament són poblades de matolls o de pins bords. Anirem a trobar els cedres damunt l'Atlas Mitjà, encara 200 quilòmetres més al nord del lloc on som: Beni-Mel·lal.

Continuem vorejant la serralada, passem Kasba-Tatla (la fortalesa de l'Atlas), magnífica vila emmurallada, situada al peu de la muntanya, deixem Kenifra, partida pel riu en dues meitats, totes dues fortificades, però en comunicació per ponts inaccessibles des de l'exterior, i amb grans portals i torres de defensa; després ens enlairem pel vessant ponent de la muntanya, cobert de petits pins bords, de ginebrons i d'una espècie de tuia, alta com un petit xiprer, però de fullatge escàs, que vaig confondre amb les nostres sabines, però que vaig identificar com l'arbre de la sandaraca *(tuya articulata* o *callitris sandaraca).*

Seguim pujant, travessant rieres, prats i erms, i arribem a Azrou, petita vila, centre d'explotació forestal, situada a 1.200 metres d'altitud. Tenim davant nostre la carena negra de Aïn-Leu, on hi ha el bosc més gran de cedres del Marroc; però ja s'ha post el sol i, a la llum del crepuscle, ningú no ens vol acompanyar fins a la boscúria: —Un bosc de cedres a la nit és perillós! ens diu tothom. —¿Per què? ¿Per les feres? ¿Pels malfactors? ¿Per les tribus insumises que viuen a l'altra banda de la carena? Ningú no en sap o no ens en vol dir la raó. El cap de l'explotació forestal ens ofereix acompanyar-nos-hi un altre dia a la claror del sol, i aprofita per fer-nos la propaganda de la fusta de cedre, per si fóssim uns possibles compradors.

Per segona vegada he de renunciar! Des de l'auto em giro endarrera i fins compto infantilment les siluetes d'avet que es retallen negres sobre el cel pàl·lid del capvespre. La carena s'allunya cap a llevant, coberta de neu, en direcció a Ifrane.

Es fa de nit i dormim a Meknés. L'endemà l'alegria dels mercats de la gran vila de Fez, voltada de muralles de color de pa torrat, i plena de patis blancs, de jardins verds, i de fonts i cascades, ens fa oblidar el nostre fracàs. Mengem al millor restaurant de la vila, que és d'un català de can Moliner de Ribes de Freser, parlem de casa nostra; i aquell home, voltat de tota la família embadalida, ens fa enraonar de Catalunya, mentre fem un gran dinar.

Ja de tornada, després de visitar la vila santa de Muley-Idriss, dalt d'un espadat com Pedra i Coma de Sant Llorenç dels Morunys, anem a Tànger; dormim a Tetuan, la gran ciutat menestrala del Marroc mediterrani, neta, amable com un poble de la nostra costa, i tan diferent dels pobles del Marroc feudal. Demanem pel bosc de cedres que havíem vist fotografiat en una revista gràfica madrilenya,... però és a Dar Quebdana, dalt la muntanya, a 2.000 metres d'altitud, i a 200 quilòmetres de distància, damunt la pista, (que ara

acaben de convertir en ampla carretera), que duu a Melilla. El camí està interceptat per la neu (i pensar que ja som gairebé al mes de maig) i ens hem d'acontentar amb arribar a Xauen, el poble pintoresc on els moros porten sabates ferrades en lloc de babutxes, i on un riu neix sencer com al Clot del Moro de la Pobla de Lillet.

Després del fracàs de la tercera temptativa, ens en tornem a casa escorreguts. El nostre amor propi, però, s'aconsola en trobar uns amics que han fet la mateixa temptativa amb el mateix fracàs. Decididament, no som esperits superiors!

Si a l'hivern és difícil d'arribar als cims on viuen serenament, lluny de les remors del món, els arbres millenaris, provarem de tornar a l'Àfrica en ple estiu, malgrat el perill de la calor excessiva. Un cercle de calor, el mateix que la neu a l'hivern, guarda els arbres venerables, escarnint el foc de Wotan que protegia el son de Brunilda. Còmodament assegut, amb un Michelin al davant, i uns follets de propaganda de turisme, em sento valent com Sigfrid, mentre cerco el camí per a superar els obstacles del viatge.

JOSEP BARTOMEU I GRANELL

Una ascensió al Pedraforca

Per la paret nord

DE feia temps que les rectes muralles que dominen la gran clotada de Gresolet ens atreien amb el poderós incentiu d'unes vies d'ascensió reservades a aquells que servem dintre nostre aquest estrany afany, meitat ideal i meitat esport, de gaudir de la possessió de les grans muntanyes, dominant-les precisament per aquells vessants que per llur aspror donen lloc a una lluita, d'encisos difícilment explicables per a un profà, que en decantar-se a qualificar les gestes alpinistes d'insensatesa sols posarà en evidència la seva incapacitat per a percebre la pregona grandesa de la cèlebre frase de Mummery, que mereix ésser gravada en lletres d'or en la història de l'alpinisme: «On hi ha una voluntat, hi ha un camí».

La mort del nostre amic Antoni Ciurana, company d'infància d'un de nosaltres, que s'estimbà l'any 1933 en un intent d'escalada a la mateixa paret N., féu que tàcitament ajornéssim la realització del nostre projecte, com a respecte a l'amic desaparegut.

El 23 de juny d'enguany, a les 3 h. 45 m. del matí sortíem de Saldes amb els companys Adolf Cuyàs i Francesc Homedes, ambdós també del CENTRE, i a bon pas guanyàrem els tres quarts de distància que ens separaven de la jaça dels Prats, bonic planell herbat situat sota les rectes parets que menen al cim secundari anomenat «El Gat».

Deixàrem la impedimenta a la jaça, i ens quedàrem solament amb el material d'escalada i una curta minestra. Seguírem el camí que talla de flanc les boscúries situades sota les parets; als pocs minuts, emprenguérem una ràpida pujada per canal de pedregam, arribàrem a uns contraforts que salvàrem amb una curta grimpada, i, per ells, a un collet des del qual contemplàrem proper i a la nostra dreta el clàssic dit de Riambau, que fins aleshores havíem confós amb una agulla situada molt més amunt, ja en plena aresta. Un pas de flanc per pedregam ens menà a l'inici d'una esquerda, entre unes grans llastres llises i la paret, que sabíem que era el començament de la via.

L'esquerda, atapeïda de neu, ens donà un xic de feina donat que anàvem calçats amb espardenyes. Després d'una lliscada, oportunament aturada per pressió de corda, arribàrem a unes amples cornises d'herbei, gairebé prats, i, per elles, a una profunda i fàcil canal, on ens veiérem agradosament sorpresos per l'esplèndida cursa d'un robust isard.

Havíem sortit del començament de la paret a les 6 h. 45 m. i a les 7 h. 15 m. érem al collet del Dit, d'on seguírem durant uns 20 metres una ampla cornisa d'herbei fins a situar-nos a tocar la canal de Riambau.

Damunt nostre es dreçava aleshores la muralla nord pròpiament dita, i la seva aparença ens semblà ben falaguera, car aparentava una mitjana inclinació, que la realitat superà.

Després d'una curta discussió per a ocupar el lloc de capdavanter, ja que a part d'ésser un lloc privilegiat comportava no haver de dur sac a l'esquena ni corda en bandolera, desavantatges que havien de repartir-se el segon i el tercer, i havent-me tocat a mi en sort, començàrem l'escalada a l'atzar, a les 8 h. en punt, i encordats a 25 m.

Tres llargades de corda transcorregueren en una escalada en línia gairebé recta, amb abundància de preses, però en una paret de més inclinació de la que creguérem al principi. Grimpàvem per un dels vessants de la canal de Riambau, però aviat ens decantàrem a l'esquerra i anàrem a cercar l'aresta. Unes cornises ens por-

taren al peu d'una xemeneia vertical d'uns 10 metres d'alçària. Vençuda aquesta, calgué travessar una aresta, i es presentà damunt nostre una veritable paret amb els seus corresponents ornaments de surplombs, clivelles mínimes, etc. En reunir-se'm els companys, i convenientment assegurat, vaig optar per una esquerda alta d'uns 12 metres, on poguí encabir un peu i un braç. Als pocs metres, però, em va ésser permès prescindir de l'estampiment i grimpant per preses insignificants vaig guanyar palautinament alçària. Aviat, però, em vaig sentir excessivament desplaçat de la paret, coquetejant amb la vertical absoluta, i això m'obligà a la posa d'un clau i el seu corresponent mosquetó, amb la garantia dels quals em fou més planer d'arribar a una cornisa de relativa amplària, però inclinada vers el buit.

Aquesta cornisa féu de bon passar fins al seu final, que ens obligà a rampar, contornejant un contrafort, i deixant-nos en un planell de dimensions força apreciables en una muralla com aquella.

Havíem guanyat força terreny, i vèiem gairebé en línia recta, sota nostre, la planera agulla del Dit. Menjàrem un xic tot admirant la robustesa d'un clau de mida «natural», deixat allí per Lluís Estasen en la primera escalada a la paret. Imaginàrem que fou emprat més aviat per a estalviar pes que per cap altra cosa.

Del planell passàrem a la dreta per unes llastres de perfecta llisor, i ens trobàrem sota una balma on se'ns presentà el dubte de si era la «del pedró», batejada així per Vilaret-Llopis, ja que hi havia quatre o cinc pedres amuntegades, fruit potser de la casualitat. Unes cornises en pujada, de pas quelcom delicat perquè en certs llocs empenyia cap al buit, ens deixaren de bell nou a envistes de la canal de Riambau. Seguí una canal, de pedra trossejada, d'una vintena de metres, i d'allí, amb un nou canvi a l'esquerra, vaig emprendre directament muralla amunt en manifesta vertical, però amb bastantes preses, per bé que s'havien de triar curosament.

A la part alta trobí unes llastres que m'obligaren a grimpar amb molt de compte, car la caiguda hauria estat totalment aèria cap al buit de Riambau, que veia als meus peus. Fou en aquest lloc, que el segon de cordada em cridà que havia apurat els 25 metres de corda. Tampoc ell no estava en situació de moure's prou per a deslligar-se, i optàrem perquè jo m'encastés com pogués a la roca i que ell s'enfilés prou perquè jo pogués seguir amunt.

Solventat l'assumpte i disposant de cinc metres més, vaig assolir una roca de regular tamany, on poguí assegurar els companys. D'allí, i per grans preses, arribàrem a unes grans plaques de roca

llisa inclinades vers el Riambau, que per aquells indrets es veu ben planer.

Per les plaques esmentades en quatre gambades arribàrem al collet de l'aresta, on apreciàrem la presència d'un formós pi.

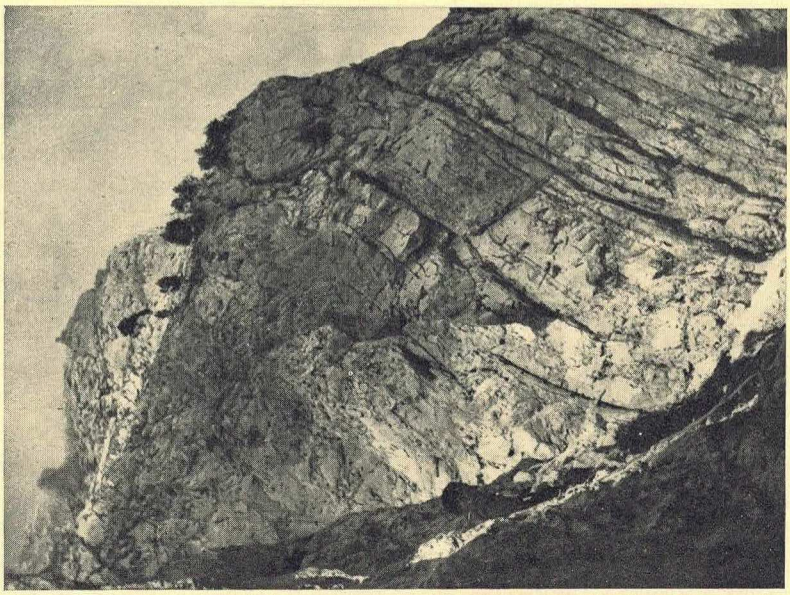
Des d'aquest indret, assolit a les 11 h. 30 m., o sia, 4 hores des del peu de la paret, descomptant un descans al Dit, poguérem ja contemplar la part alta de la paret, que s'aparentava relativament fàcil. A dreta i esquerra teníem, respectivament, la canal de Riambau i una altra de profunda, suara atapeïda de neu, per on passa la via Estasen, i que ens semblà bastant confortable.

Decidits a continuar a fil d'aresta, salvàrem una primera agulla ben fàcil i una bretxa entre aquesta i una altra punxa. En guanyar aquesta darrera punxa la qual presenta una paret d'uns 20 metres, em vaig trobar a la part alta amb una balma de no gaire bon passar. El pas, més que dificultós era de perill, donada la distància fins al segon de cordada, i això em decidí a la posa d'un clau i mosquetó sota la balma, operació que resultà un xic delicada, donada la posició violenta en què em trobava. A uns dos metres a l'esquerra del pitó installat per nosaltres n'apareixien dos més, posats, segons em vaig assabentar posteriorment, per la cordada Xandri-Casanelles en la cinquena ascensió.

Una contracció de braços i fou guanyada la balma damunt la qual trobí novament el fil de l'aresta, ara ja força planera, per bé que de remarcable estretor, per indrets gairebé tallant. La seguírem caminant, durant uns 100 metres, i notàrem que la nostra ascensió era contemplada per tres excursionistes de dalt el Pic Gran estant.

Feia estona que ens preocupaven un xic unes negres nuvolades que del Moixaró havien passat al Cadí, i de mica en mica s'apropaven al Pedraforca, dominat ja per les boirades en la seva part alta.

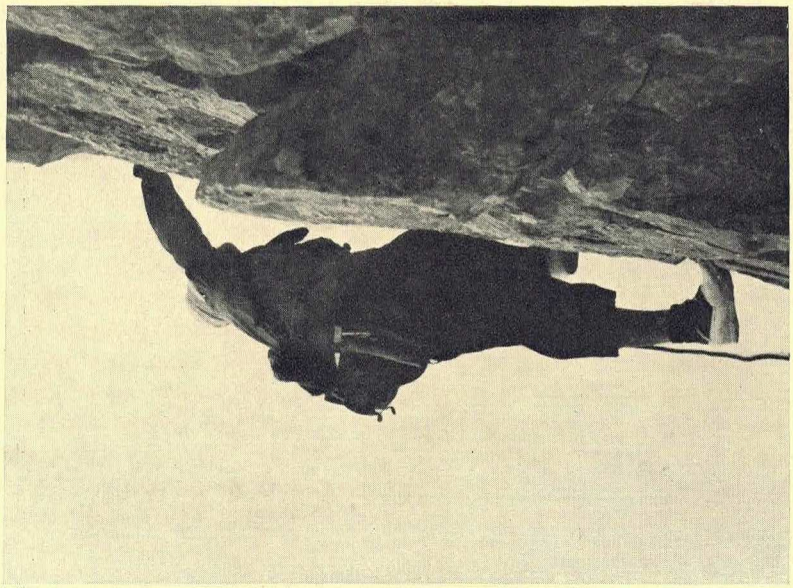
Finida ja l'aresta o contrafort del Riambau, ens endinsàrem en una fonda canal de pedregam, on perdérem temps canviant vers una altra més a la dreta, que ens obligà després a retornar a la primera. Des que havíem deixat l'aresta marxàvem francament cap a l'esquerra tot pujant fàcilment, a estones per pedregall i altres en agradoses grimpades per les arestes laterals. Així arribàrem al collet de la Congesta, que ara podia gairebé anomenar-se de la Gelera, donada la dimensió del mantell de neu allí existent. Des del collet i en franca continuació del «camí de carro» que constituïa la via des que deixàrem l'aresta, ens traslladàrem dalt la cresta

PARETS DEL RIAMBAU, DES DE LA PARET NORD
Cls. J. Toldrà

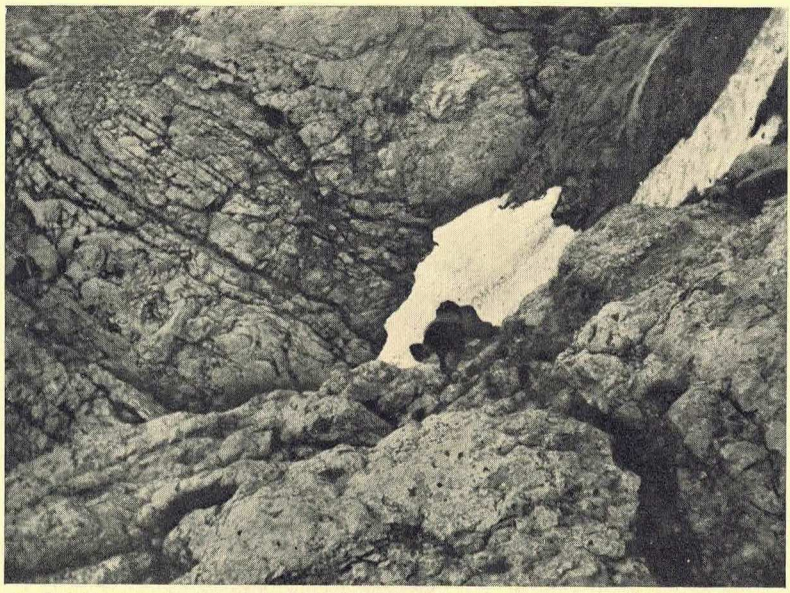

DIT DE RIAMBAU. PARET N. DEL PEDRAFORCA

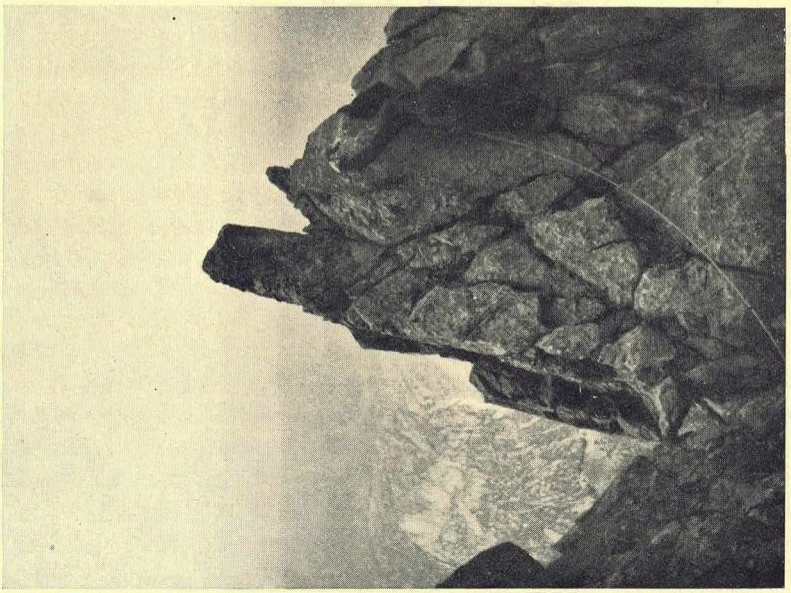

Cls. J. Toldrá

Paret N. del Pedraforca.
Primera llastra vertical

Començ de la paret, sobre el Dit de Riambau.
Al fons la neu de la canal

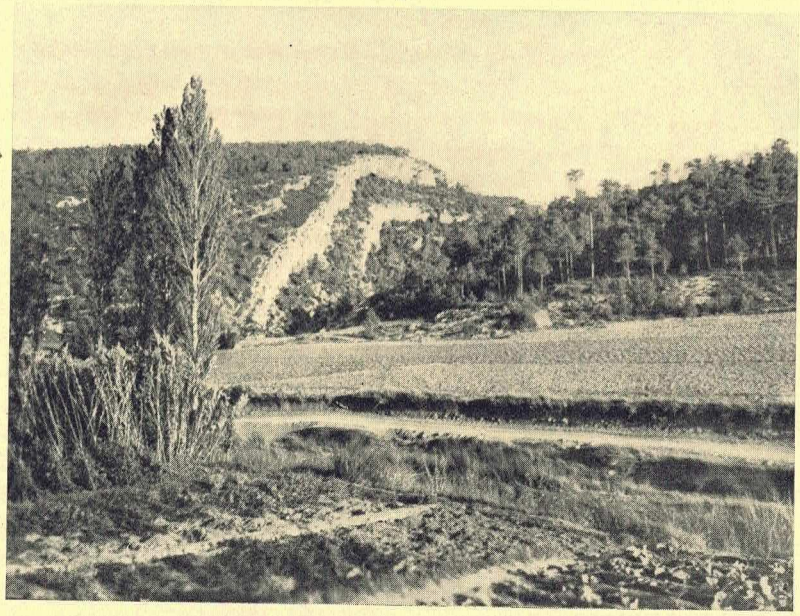

Cls. J. Toldrá

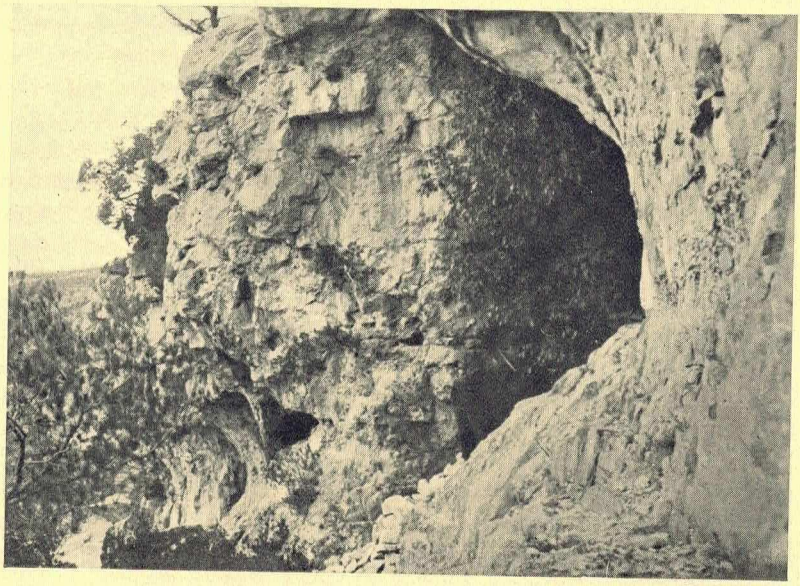
AGULLA EN L'ARESTA DE RIAMBAU

PASSANT LA PRIMERA LLASTRA VERTICAL

LA COVA DE LA GORJA DEL GAIÀ → ↓ VISTA DE PONTILS ESTANT

Cls. S. Vilaseca

ENTRADA DE LA COVA DE LA GORJA DEL GAIÀ

i, en uns segons més, assolíem el cim del Calderer, exactament a les 13 h. 45 m., o sia, en 6 h. 15 m. d'escalada des del peu de la paret.

Ens sentíem satisfets de l'ascensió, indiscutiblement interessant, encara que no, potser, fins al punt que havíem imaginat. Ens atreia ara molt més el descens, que, a part dels seus atractius propis, implicava l'interès prosaicament esportiu d'ésser una «primera».

Decidírem concedir-nos mitja hora de descans abans d'emprendre el descens, per al qual ens trobàvem perfectament disposats i exempts del més mínim cansament.

Estàvem completament voltats de nuvolades, però en férem cas omís i ens disposàrem a menjar una mica, i calculàrem que, a tot tardar, a les 8 de la tarda seríem de bell nou sota la paret. El nostre optimisme, però, es veié anorreat seguidament per una seca pedregada, ensems que retrunyien uns trons imponents. La prudència més elemental aconsellava una immediata fugida del cim, però pogueren més les nostres ganes d'efectuar el descens, i pensant que es tractava d'un cap de núvol ens protegírem sota unes roques que formaven balma, confiant en la curta durada del xàfec que començava a descarregar.

He de fer constar, com atenuant a l'estúpida imprudència que cometérem, que el mal temps havia estat un company inseparable, per bé que desagradós, durant les nostres darreres ascensions, fins al punt d'haver-nos-hi ja familiaritzat i haver-li perdut tot respecte.

Aviat, però, unes exhalacions elèctriques formidables, que veiérem caure a l'enforcadura i al cim del pollagó inferior, ens tornaren a la duríssima realitat. Simultàniament, ens flagel·là un aiguat intensíssim, alternat amb un espetec horrís on de llampecs amb els corresponents trons. L'espectacle mereixia el qualificatiu - un xic melodramàtic - de dantesc, però nosaltres no ens trobàvem en estat d'ànim d'apreciar-ne degudament les belleses. La idea que jo portava a la cintura i al sac tota la ferramenta d'escalada despertà en mi un desig fervent d'absentar-me d'aquell parallamps on ens trobàvem, i amb un «rappel» improvisat pels companys em vaig despenjar cap a una canalota que fineix en una foradada, on vaig deixar el sac i els claus.

A uns 10 metres dels ferros, distància màxima que em permetien les característiques de la muntanya, em vaig arrecerar sota una roca grossa, contemplant forçosament durant llarga estona la desfermada fúria de la tempesta. Els llamps queien relativament a prop, i jo mateix no concebia com no havia estat fulminat per

algun. Un que en vaig veure caure cap al Riambau, fou seguit del formidable soroll de les allaus de pedra que provocà.

Sobtadament, em vaig sentir eixordat i mig cegat per una blanca claror, ensems que una descàrrega elèctrica em commogué tot el cos, i em projectà fora del forat on em trobava. La impressió fou formidable, i durant uns minuts vaig restar esmaperdut, sota els efectes de la commoció. Nerviosament vaig retornar al meu cau, tot sentint la forta sensació de trobar-me en el més absolut desempar i a plena mercè de la tempesta. Donava per segur que el llamp havia caigut més enlaire, damunt el Calderer, i, per consegüent, havia occit els meus amics, i això desféu gairebé íntegrament la moral que volia servar.

Altrament, no gosava moure'm ni cridar, car recordava que la veu i el moviment en aquelles altures eren excellents conductors de l'electricitat. En aquesta exasperant situació, vegí aparèixer dalt la cresta els meus dos companys, lívids com jo mateix, que en veure'm s'apressaren a reunir-se'm. En uns segons m'explicaren que la descàrrega els havia gairebé cremat, i que en llençà un al buit de la paret, sense conseqüències, fora de l'ensurt. Aleshores, i sense discussió, optaren per un descens per llocs inversemblants fins que, als pocs minuts, em veieren. Mitja hora encara estiguérem en tensió nerviosa esperant el llamp definitiu, fins que notàrem amb boja alegria que l'electricitat s'allunyava. S'havia esguerrat una segona edició d'«Els llamps de les Maleïdes».

Sota la pluja ens les emprenguérem canals avall, fins arribar a l'Enforcadura.

Xops com estàvem teníem pressa per arribar a Saldes, i tarterar avall emprenguérem una joiosa cursa. Prop de la balma sentírem crits, i reconeguérem els amics Biosca i Lleonart, del C. M. B., junt amb els quals continuàrem l'esprintada fins a Saldes, on arribàrem a cosa de les 5 h. 30 m.

Arribats al poble, enviàrem el prou conegut Ramonet amb un matxo a recollir la nostra impedimenta que havíem deixat a la jaça dels Prats, on pensàvem installar el campament d'haver pogut fer el descens. Posteriorment, i en tant donàvem compte d'un suculent sopar amb l'agradosa companyia dels dos amics esmentats i uns companys del C. E. de Bages, que a l'endemà volien intentar, infructuosament pel mal temps, la mateixa paret N., començàrem a forjar ja un projecte de retorn al Pedraforca, per a completar el descens de la paret, i el fixàrem per a una data ben propera.

JOAQUIM TOLDRÀ I ESTEVA

La cova de la Gorja de Gaià, de Pontils
(Municipi de Santa Perpètua. La Segarra)

L'ALTA conca del Gaià figura a la carta prehistòrica de les comarques tarragonines amb tres localitats descobertes fa uns quaranta anys per Mn. Joan Segura, rector de Santa Coloma de Queralt. Dues d'elles, els sepulcres en fossa de Santa Coloma i les Piles, foren donades a conèixer en publicacions deficients, i la tercera, la cova del Mas de la Vall de Serbes, va ésser explorada somerament i sense mètode (1). Molt recentment, hem pogut constatar l'existència de les restes d'un poblat prehistòric immediat a Santa Coloma, a la vora esquerra de la carretera de la Llacuna i Vilafranca, a la partida de la Plana i a pocs metres de l'antiga font de les Canelles o del Gubià. La troballa de les esmentades restes es deu al senyor Marcel Riera, d'aquella vila, el qual conserva alguns fragments de terrissa feta a mà i d'aspecte primitiu. El poblat ocuparia el cim d'una petita i suau elevació del terreny. En el tall de la carretera, s'observa una capa molt prima de cendres amb fragments de ceràmica llisa i acúmuls de pedres tosques procedents segurament de l'enderroc de les construccions prehistòriques. De totes maneres, aquesta troballa és molt recent i encara no ha estat emprès el seu estudi.

Una nova localitat, situada a la vora de Pontils, en terme de Santa Perpètua, al costat esquerre del Gaià, podem afegir a la curta sèrie de les de l'alta conca d'aquest riu. És l'anomenada Cova de la Gorja del Gaià.

---

(1) Per a l'estudi dels sepulcres prehistòrics de les Piles, tenim: J. Vilanova i Piera, «Bol. de la R. Acad. de la Historia», XXII, 1893; pàg. 105 i següents; sense gravats.—S. Sanpere i Miquel, vol. *Catalunya*, cap. *Antropologia*, de la «Geografia de Catalunya», de F. Carreres i Candi; gravats de fotografies del sepulcre i material a les pàgs. 315 i 317.—P. Bosch Gimpera, *Prehistòria Catalana*, 1919, pàgs. 88 i 89.—El material arqueològic dels sepulcres de les Piles es dispersà, com ha passat sovint. Una part es conserva al Museu de Vic i una altra al del Comte de Bell-lloch, a Cornellà.

Per al sepulcre de Santa Coloma de Queralt, vegeu: «Revista de la Asociación Artística-Arqueológica Barcelonesa», vol. del 1896-1898, pàg. 161 i següents.—P. Bosch i Gimpera, lloc citat, pàg. 90.—Els objectes procedents d'aquest sepulcre sembla que s'han perdut.—Una fotografia del sepulcre figura a la Geografia esmentada (pàg. 313).

Per a la cova del Mas de la Vall de Serbes, vegeu: Joan Segura, *Cova prehistòrica en la vall de Serbes*, «But. del C. Exc. de Cat.», vol. IV, núm. 15, Barcelona, 1894; pàgs. 261 a 264.

La Cova de la Gorja del Gaià és ben coneguda dels habitants de Pontils, d'on dista menys d'un quilòmetre en línia recta, i des d'on s'albira perfectament l'entrada. La seva proximitat ha facilitat les visites, i, en conseqüència, la remoció i destrucció dels dipòsits arqueològics principals, realitzada tant pels cercadors de suposats tresors com per alguns excursionistes desitjosos de ferhi troballes.

Pontils compta amb 85 habitants i està situat a 445 m. d'altitud, gairebé al centre d'una petita vall solcada pel Gaià i a la vora dreta d'aquest riu, el qual hi rep quasi radialment els seus primers afluents i en surt per un pas o estret anomenat «la Gorja». Limiten la vall de Pontils les muntanyes següents: Al N., els Castellots i el turó del Toll de les Comes; al NE., l'obaga de les Forques; al SE., el bosc del Vedat, i al SW., el bosc del Rafel. S'obren pas per entremig de les muntanyes esmentades, d'uns 700 metres d'elevació sobre la mar, i penetren al pla de Pontils: el riu Gaià, pel N., poc després de rebre les aigües del riu de Boix; el barranc de Sant Magí de la Brufaganya, per l'E., i el riuet de Biure, engrossit pel barranc de Sant Miquel de Montclar i per la rasa de la Coma, que se li uneix a les immediacions de Pontils, pel NW. Els afluents esmentats desguassen al Gaià poc abans d'arribar aquest a la Gorja, situada a Migjorn de la vall.

La constitució geològica d'aquell tros de comarca segarrenca és ben coneguda gràcies als estudis del Dr. Faura i Sans, resumits en una publicació recent (1). De Biure a Pontils es creua el terreny Sannoisià i seguidament el Lutecià, que forma els Castellots. L'estret del Gaià, on radica la cova, està integrat per calcàries marmòries blanquinoses de l'Ipressià amb els fòssils *Alveolina melo, Alveolina subpyrenaica, Orbitolites* ?, *Miliolites* i *Lithothamnium*, i més avall per calcàries del Trias superior o Keuper.

Per a visitar la cova prehistòrica des de Pontils, se surt d'aquest lloc en direcció al SE., on es troba un molí i un senderó que mena al Gaià, el qual es passa per mitjà d'una passera de fusta. Es continua pel costat esquerre del riu, bo i seguint el camí de carro que mena a Santa Perpètua, i en arribar a l'engorjat del Gaià s'emprèn l'ascensió del cingle que forma el costat esquerre de l'estret, gràcies a un senderó imprecís i molt in-

(1) M. Faura i Sans, *Précisions sur l'existence du Tongrien dans l'Oligocène de la Catalogne.* «Bull. Soc. Géol. de France», 4.ª s., t. XXIX, pàgs. 285 a 299. Conté una carta geològica a l'1 : 68,000 de la regió originària del Gaià i un perfil geològic de Santa Perpètua a Rauric passant per Pontils, Sant Miquel, Sant Gallard i Santa Coloma de Queralt.

clinat que segueix el repeu d'un espadat, entre aquest i el bosc.

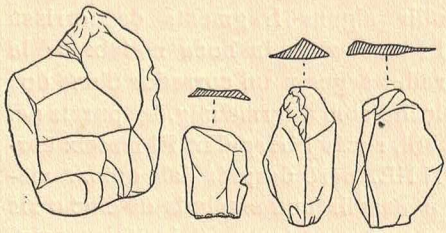
La boca de la cova s'obre de cara al S. SW., amb una ampla entrada en forma d'embut. Des d'allí es domina Pontils, i a més distància i aigües avall del Gaià, Sant Miquel de Montclar al W. i la serra de Romanill al SW. El Gaià i el camí de Santa Perpètua passen pel peu de la cavitat, a uns cinquanta metres per sota. Per a penetrar a la cova es pugen uns quinze metres finals de fort pendent esglaonat, cobert per una gran quantitat de pedres, moltes de les quals procedeixen d'un mur enderrocat que abans tancava la cova, i de terres extretes de la cavitat pels que s'han dedicat a regirar-la. És probable que l'excavació d'aquestes runes donés encara lloc a algunes troballes. Superficialment, hi poguérem recollir alguns fragments de terrissa i d'ossos humans. Un ufanós lledoner viu a la boca mateix de la cova. Immediatament a l'entrada, segueix un corredor d'uns dos metres d'amplada per cinc d'alçada, com a terme mig, les parets del qual són llises i humides, i el sòl, rocós i irregular. El mateix corredor es continua en el sentit N.NE., però després dels quinze metres primers s'eixampla fins a assolir una amplada de cinc o sis metres. En aquest lloc i a mà esquerra es troba el jaciment principal de la cavitat, constituït per terres negroses i pedres, d'uns tres metres quadrats i d'uns trenta-cinc cm. de gruix, que, per desgràcia, trobàrem ja remogut i saquejat. En el mateix lloc, però a mà dreta, existeix un amuntegament de grans blocs que formen un conjunt compacte a causa de la tosca que els ha unit. Al cap de vint-i-cinc metres, al sòl i a mà esquerra, es troba la boca d'un pou vertical i estret. Un metre i mig més endins, el corredor descendeix bruscament uns dos metres, es continua encara sis metres més en la mateixa forma i direcció i després es bifurca en uns petits corredors paral·lels, els quals perllonguen la cova uns deu metres més endins. La longitud total de la cavitat és, doncs, d'uns quaranta-tres metres en la direcció S.SW.-N.NE. El seu origen es deu a l'acció erosiva de l'aigua en una fisura primitiva de les calcàries.

La nostra primera exploració de la cova de Pontils tingué lloc el dia 2 de setembre del 1934, amb el permís i la col·laboració del seu propietari, senyor Josep Ferrer i Llorac (a) Valet (1). A can Camps, de Pontils, ens feren present d'alguns fragments de cerà-

(1) També ens acompanyaren els nostres amics Josep Iglésies, autor d'importants treballs geogràfics sobre les comarques tarragonines, Manuel Mata i Mn. Josep Vilarrubí, Rector de Santa Perpètua.

mica, extrets de la cova feia anys. Posteriorment, ens ha estat possible d'aplegar gairebé tot el seu material, almenys el més característic, gràcies a l'amabilitat dels nostres amics senyors Roman Ramon i Marcel Saltor, de Santa Coloma de Queralt. Aquest material, tanmateix bastant pobre, es pot distribuir de la manera següent:

Pedra.—A part de diversos palets de riu, alguns d'ells amb senyals d'ús, però sense mostres de cap treball, aparegueren els sílexs del gràfic I: un d'ells emprat segurament com a destral de mà, però sense senyals de treball intencionat, i els tres restants, consistents en altres tants esclats laminars, de color blanc el primer i grisenc els altres dos.

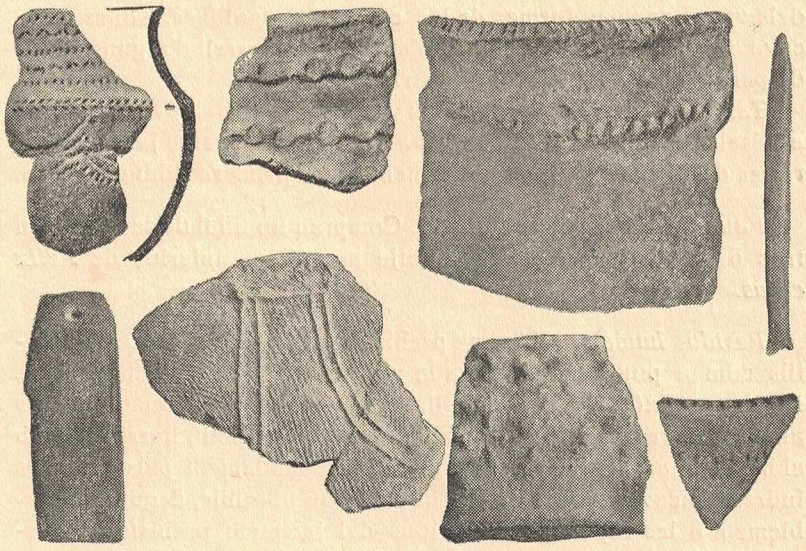
Gràfic I.—Sílex de la Cova de Pontils (1/3 gr. nat.)

Més interessant és el penjoll de pissarra negrosa. És de forma trapezoïdal molt allargada i presenta un forat bicònic de suspensió a la vora de l'extrem superior. Amida: 87 mm. de llargada, 31 d'amplada i 9 de gruix. Les dues cares són completament llises, Recorda vagament les plaques-ídols de Portugal i Extremadura i del S. i SE. d'Espanya.

Os.—Únicament va ésser recollit a la cova de Pontils el punxó d'os gràfic II, fig. 4. Està acuradament treballat, és del tipus aplanat i amida 11 cm. de llargada.

Ceràmica.—És com sempre la part més abundant del material arqueològic. La integren fragments de vasos llisos, en general petits, i d'altres de formes probablement tronco-còniques proveïts de nanses de mugró, generalment aparellades, al voltant de la boca. Hi ha fragments de grans vasos decorats amb sèries de dos o més cordons en relleu ornamentats amb impressions digitals, al voltant del coll (gràfic II, fig. 2). Un d'aquests vasos amidaria uns 40 cm. de diàmetre bucal i 12 mm. de gruix, i presentava la vora de la boca decorada amb incisions radials i eixamplada de tant en tant amb orelletes de suspensió, i un cordó a nivell del coll, amb impressions i amb les mateixes orelletes (gràfic II, fig. 3). D'altres

grans vasos presentaven tota la superfície coberta de petites protuberàncies o mugrons; el fragment de la fig. 7 del mateix grà-

Cl. S. Vilaseca

Gràfic II.—Material de la cova de Pontils
(fig. 1, 1:2'4; fig. 2, 1:4'5; fig. 3, 1:3'4; fig. 4, 1:2'5; figs. 5 i 6, 1:4'4; fig. 7, 1:4'2; fig. 8, 1:2'5)

fic II correspon a un atuell d'aquest tipus i es caracteritza per conservar, a la part inferior, la impressió del seu motlle de teixit vegetal.

Una altra forma és la representada pel fragment de la fig. 6 del gràfic II, corresponent a un vas de grans dimensions decorat per mitjà d'un fi espatulat a tota la cara externa i per solcs ondulats fets a ditades. És de pasta fina, de color rogenc i amida 6 mm. de gruix.

L'únic exemplar incís és el de la figura 1 del mateix gràfic II. Consisteix en dos fragments que lliguen d'un vas de perfil argàric, o sia, de coll escanyat i base hemisfèrica units per una carena, el qual presenta la decoració següent: Al coll, tres línies de clotets i dues ziga-zagues alternant; a la línia de carena, un reng de fulla d'acàcia, i a la part inferior, tres ondes i un sarrell. Aquest exemplar és interessant per pertànyer al tipus de vasos que, en la nostra opinió, assenyalen un moment de transició entre l'Eneolític i l'època del Bronze, o potser un moment més avançat

dels primers períodes d'aquesta època, com els exemplars de les coves d'Arbolí i d'Escornalbou. El de Pontils, en confirmació d'aquesta suposició, presenta associades ziga-zagues idèntiques a les dels vasos campaniformes de les coves tarragonines, sobretot la cova del Cartanyà, i el motiu d'ondes amb sarrell d'alguns vasos de perfil argàric de les coves d'Arbolí (1).

També sortiren uns fragments de vasos amb la vora tallada a bisell de dalt a baix i de fora a dintre, pertanyents ja a les darreries del Bronze o als començaments de la primera Edat del Ferro.

Fauna.—És molt poc variada. Comprèn un ullal de senglar i un tros de mandíbula de fera i mitja mandíbula inferior de *Felix catus.*

Residus humans.—L'home prehistòric aprofità la cova de Pontils com a punt de refugi i a la vegada com a lloc d'enterrament. Demostra això darrer la troballa de residus humans, pertanyents almenys a tres cadàvers, dos d'adults i un d'infant, barrejats amb el material arqueològic i repartits desordenadament pels diversos indrets excavats, de manera que no fou possible, degut indubtablement a les repetides remocions del jaciment prehistòric, descobrir cap rastre de sepultura en tota la cova.

L'inventari dels ossos humans recollits és el següent: Fragments d'ossos del crani d'adult i d'infant i d'altres de la cara d'adult. Una mandíbula inferior mancada de gran part de la meitat dreta i de l'apòfisi coronoide i goni esquerres, contenint set peces dentàries (els quatre premolars i els dos primers molars i el tercer molar esquerre), bastant robusta i de superfícies d'inserció muscular rugoses, amidant 30 mm. d'amplada la branca ascendent. Un fragment de la meitat esquerra d'una mandíbula inferior d'infant. Un atlas i un axis; un esternó; un fragment d'escàpula dreta; una ròtula; un parell de calcanis; dos astràgals; un escafoide esquerre; tres clavícules dretes, completa la d'infant; un parell d'húmers incomplets, molt robustos; un altre parell de més fins, el dret enter; un parell de cúbits incomplets; l'extremitat superior de dos cúbits esquerres, un d'ells d'infant; un parell de radis d'infant; l'extremitat superior de dos radis esquerres; fragments de dos o tres fèmurs; un parell de tíbies, l'esquerra completa; un parell de tíbies d'infant mancades encara d'epífisis, i un tros de peroné.

(1) Salvador Vilaseca, *Les Coves d'Arbolí,* «But. de la Soc. Arq. tarraconense», números 77, 78 i 79 del 1934.—Íd. Íd., *La Cova del Cartanyà,* «Butll. de l'Assoc. Cat. d'Antrop. Etno. i Prehist.», vol. IV, Barcelona, 1928.

Els ossos llargs que han pogut servir per a medicions són: l'húmer, la tíbia i un tros de fèmur. Húmer: longitud, 289 mm.; circumferència, 55 mm.; talla calculada, 152 cm. Fèmur: diàmetres a nivell del punt de bifurcació de la línia aspra, 25 i 34; índex deduït, 73'5. Tíbia: longitud, 335 mm.; diàmetres i índex cnèmics, 21, 28 i 75; talla calculada, 160 cm.

SALVADOR VILASECA

La pesca al Pallars

Així com la caça és molt variada i abundant la pesca no ho és de bon tros tant. Només hi ha tres classes de peix; la truita, molt abundant als llacs de Cabdella, de Peguera i de la Vall d'Àneu, i a tots els rius de la comarca, especialment al Bòsia, que pel xic que és, cria truites a desdir. El barb, que es troba, en més o menys abundància, en tots els rius; i l'anguila, que viu a la desembocadura de l'aigua dels molins, on té els llocs de cria; el fet d'ésser poc llotosos els rius pirenencs fa que no hi abundin gaire les anguiles, les quals prefereixen sempre llocs plens de llot.

Però, si la pesca no és molt variada, en canvi ho és força la manera de pescar. Des del sistema més rudimentari, que és a sarpades, fins a les xarxes semblants a les dels pescadors de la mar, hom emprava una pila de sistemes de pesca ben enginyosos alguns; deixalles de cultures pretèrites.

Classificarem aquests sistemes en els següents grups: Pesca a sarpades, amb forquilla, amb llum, aixecant el riu, amb parany, amb croca, amb dinamita, amb canya, amb filat, amb esparaver, i amb ròssec per als llacs.

Pesca a sarpades.—Aquest sistema, que encara avui està en ús, consisteix a anar palpant tots els sota *pigals* dels tolls de poca fondària dels rius, amb els braços corbats enlaire i les mans mig obertes en la mateixa direcció, i així anar *sarpejant* fins que es troba algun peix, el qual és agafat amb totes dues mans i escanyat per les ganyes.

Aquest art de pescar és un dels més primitius que ha practicat

l'home, car encara es troba usat a les illes Filipines, i per algunes tribus de negres del Nord d'Àfrica (1).

Pesca amb forquilla.—És una mena de pesca molt semblant a la pesca amb fitora dels pescadors de la mar, però en lloc d'aquesta usen una forquilla de les de menjar (o bé de ferro, feta fer exactament com aquella pel ferrer), ben aplanada i *ascarranyada* i esmolada de les pues, collocada ben subjectada a l'extrem d'un bastó gruixut, d'uns vuit o nou pams de llarg (fig. 10). Aquest sistema depesca és poc usat i no gens pràctic, ja que s'ha de tenir un ull molt fi i certer per a pescar peixos clavant-los la forquilla, car el peix a dins de l'aigua no és al mateix lloc on el veu el pescador, per això ell en clavar la forquilla ho ha de fer corregint la illusió òptica produïda per la refracció de la llum.

Fig. 10
Forquilla

Heus aquí una reminiscència de la pesca a cops de llança, usada a ben segur, pels nostres avantpassats, i avui practicada encara per algunes tribus salvatges d'Oceania, les quals usen per a aquesta pesca unes llances en forma de trident, per tal d'encertar millor el peix.

Pesca amb llum.—Consisteix a pescar de nit illuminats amb teies abans, amb un llum d'oli després i actualment amb llum d'acetilè. El pescador amb la mà dreta sosté el llum amb el qual enlluerna el peix; si no fa fred, les truites surten de llurs cataus atretes per la claror del llum; llavors el pescador les pesca a forquillades amb una forquilla de les mateixes característiques que l'anterior, però de mànec més curt, la qual sosté amb la mà esquerra. Aquesta pesca avui encara està força en ús. És oriunda de l'alta Ribagorça. La pesca a l'encesa és d'ús universal.

Pesca aixecant el riu.—Aquesta mena de pesca consisteix a girar l'aigua d'un riu del seu llit natural a un altre costat fins que resta ben sec. Bo i abaixant-se l'aigua, posen feixos de brancatge travessers al riu, de manera que no pugui fugir cap peix. Així que que s'ha assecat, agafen amb molta facilitat les truites i barbs de sota les pedres.

(1) Vegeu *Razas Humanas*, vol. I pàg. 75.

Una vegada mirat i remirat tot, tornen a treure la *peixera* que hi han fet amb els feixos esmentats perquè el riu torni al seu llit natural.

Aquest sistema de pesca només pot practicar-se en rius de llit molt ample i de poc fons, per a poder desviar bé l'aigua, del seu corrent natural.

Les *aixecades* han estat molt practicades al riu Flamisell, car per ésser la seva vall molt oberta i en forma de U fa que l'esmentat riu tingui un llit molt ample i que el seu corrent natural pugui desviar-se amb poca dificultat; a més, fins a Senterada és molt pla i sense saltants, car no hi abunden els pigals com al Bòsia i altres rius pallaresos. Fa uns divuit anys que presenciàrem una pesca d'aquesta mena a Espui.

A Àrreu (Vall d'Àneu) cada any a l'hivern, pels volts de Nadal, els fadrins del poble organitzen una pesquera, molt semblant a la descrita.

En aquesta època de l'any les truites surten dels llacs i se'n van riu avall; els joves col·loquen feixos de brancatge al riu com si el volguessin tancar; els peixos, en trobar tancat el corrent no poden seguir llur camí i són morts a cops de bastó i després se'ls reparteixen.

Pesca amb parany.—En aquest grup hi descriurem tots aquells sistemes de pesca, cadascun dels quals requereix un ormeig o estri per a pescar, el qual calen cap al tard i lleven al matí. Aquest és el més nombrós dels sistemes de pesca, però avui és dels menys practicats.

Així ens sembla molt racional qualificar de paranys de pesca *la corda, l'hamperol, el bergat, el bertrol* i *el filató.*

La corda. Aquest estri consisteix en un cordill gruixut de cànem d'uns deu pams o més de llargada, amb sis o set *pèls de cuc* nuats, proveïts d'un ham cadascun (fig. 11).

Els hams els escaven amb *llangostos,* trossets de cucs o amb diverses classes d'insectes. Escollien un lloc del riu on més o menys abundés el peix. De banda de nit calaven la corda

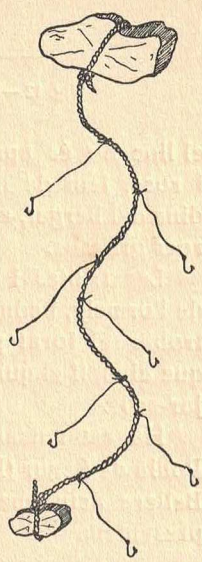

Fig. 11.—Corda

amb tots els hams escats, bo i lligant un roc a l'extrem inferior del cordill perquè s'enfonsés bé a l'aigua, i l'altre extrem el subjectaven en un altre roc o en un arbust dels que sol haver-hi als marges del riu. D'aquesta manera deixaven aquest estri parat tota la nit, i en ésser al matí estiraven la corda i en treien el peix que s'hi havia agafat.

Aquest sistema havia estat molt usat a la vall del Bòsia a darreries del segle passat i molt practicat per la mainada.

L'hamperol. Aquest estri o útil de pesca consta d'un cordill de cànem més o menys llarg amb un pèl de cuc nuat en un extrem proveït d'un ham. El calaven igual que la corda i àdhuc a les mateixes hores. Havia estat molt en ús al riu Noguera Pallaresa.

El bergat. Aquest ormeig és fet de vímets collocats de llarg a llarg en forma d'un cistell llargarut i sense cul, de forma d'embut, collocat a dins d'un altre cistell més allargassat en forma de peix i que acaba amb cua arremangada, feta dels mateixos vímets llargs coberts per un altre d'entortolligat en forma de torterol (fig. 12). És molt semblant a les nanses dels pescadors de mar. Amida uns cinc pams de llarg.

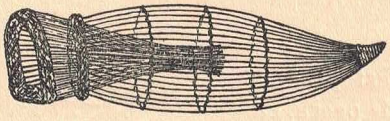

Fig. 12.—Bergat

El calen a la nit en un lloc del riu on l'aigua baixi canalitzada i que faci saltant, i quan el lloc no és apropiat, la canalitzen posant-hi gleves, branques i rocs, fent de manera que l'aigua passi tant com es pugui per dins del bergat, el qual ha d'estar ben subjectat per la cua amb rocs grossos.

Les truites i barbs, seguint el corrent de l'aigua, salten a dins de l'ormeig, i com que per esforços que facin no poden tornar a trobar el forat per sortir-ne resten presoners durant la nit fins que al matí el qui l'ha parat els en treu per a vendre-se'ls o menjar-se'ls.

Ha estat usat a tot el Pallars, i encara hi ha un cisteller a la Pobla de Segur (Pallars Jussà) que en construeix. A Sarroca de Bellera actualment n'hem pogut veure un, del qual és el gràfic que presentem.

El bertrol. Aquest ormeig de pesca consta d'una bossa llar-

garuda, més gran que les de caçar papallones, teixida, com aquestes, de malla de cordill més o menys fina. A la boca d'aquesta bossa n'hi va una altra de subjectada, que recorda la forma d'un embut ficat a dins, també de malla, aparell que presenta la mateixa disposició del bergat (fig. 13).

Un cèrcol de fusta amb mànec llarg i punxegut en el seu extrem per a clavar-lo adins de la sorra, fa aguantar oberta la boca del bertrol.

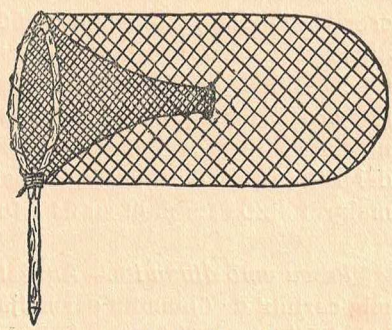

Fig. 13.—Bertrol

Aquest aparell, el calen posat pla al fons d'un toll o en un lloc qualsevulla, on abundi el peix. Abans de clavar-lo al fons del riu, pengen un cuquet o qualsevol altra classe d'esquer a dins del bertrol i cap a la seva part posterior.

Com que la malla és fina es fa més o menys invisible i les truites i barbs només veuen l'esquer, i per menjar-se'l es fiquen a dins de l'ormeig on resten presoners sense poder trobar el forat per on hi han entrat. El paraven de dia i també de nit, com l'anterior. Havia estat molt usat a tot el Noguera Pallaresa.

El filató. Aquest ormeig és igual que el filat, però de dimensions molt més reduïdes, car només fa un metre aproximadament de llarg per uns tres o quatre pams d'amplada. Aquesta reduïda xarxa la calen a la vesprada en un lloc on abundi el peix, i la colloquen estesa i dreta a dins de l'aigua a la vora del riu, lligada per cada *cornal* de l'un costat i, l'inferior de l'altre, subjectat amb un roc al fons del riu.

Durant la nit, les truites i barbs s'agafen a les malles del filató i no poden escapar-se fins que els en treu el qui l'ha calat, quan el lleva de bon matí.

Aquest sistema de pesca és molt usat actualment; on ha estat més practicat sempre ha estat al Noguera Pallaresa, però avui ja ha estat introduït en altres rius de la comarca, entre ells el Bòsia.

Aquests cinc sistemes de pesca són molt senzills i bastant pràctics, però moltes vegades les llúdrigues es menjen el peix i àdhuc fan malbé els ormeigs dels pocs que actualment hi pesquen.

Pesca amb croca.—Aquesta pesca consisteix a fer una bona dicada del fruit de l'herba anomenada croca (*Anamirta Cocculus)* quan és ben granada. Primer de tot van a collir l'herba, després la traslladen al lloc on volen fer la *crocada;* es posen a la vora del riu, agafen manats de croca i els van mullant a l'aigua ensems que van picant fort en un pigal de dins del riu, i llavors l'aigua pren un color verdós i enfosquit. En tota l'extensió del riu on arriba la crocada l'aigua resta emmetzinada i els peixos que beuen d'aquella aigua moren emborratxats, pugen a flor d'aigua i són recollits amb un cistell dels de filferro o amb qualsevol dels de vímets. Si mentre fan crocades alguna béstia beu d'aquella aigua, mor *rimflada* si no s'hi és a temps a guarir-la. Per això i perquè mata tota la llavor del peix és prohibit i perseguit per les autoritats pescar amb croca; malgrat això està molt en ús a tota la comarca.

Pesca amb dinamita.—Aquesta pesca es realitza fent esclatar mig cartutx de dinamita per mitjà d'un detonador de barrinar, collocat a l'extrem d'un tros de metxa, que fiquen dins del cartutx; tot plegat ho lliguen a un roc i el tiren, després d'encesa la metxa, a un toll del riu on creuen que hi ha peixos; en esclatar el petard fa compressió a l'aigua i mata tots els peixos que estan al seu abast, els quals també pugen a flor d'aigua i són recollits de la mateixa manera esmentada anteriorment.

També és molt usat aquest sistema de pesca, però perseguit i severament castigat per les autoritats.

Pesca amb canya.—A més de les diverses maneres de pescar descrites, també s'usa la canya, la qual esquen amb cuquets i llangostos; però els bons pescadors de canya esquen l'ham amb *dragues* i *dragots,* una mena de cuquetes grogues les primeres i vermelles les altres, que es fan sota els rocs a la vora dels rius.

Aquesta pesca és poc popular i són pocs els que la practiquen; ja que sembla que aquella gent no té la paciència necessària per a esperar que les truites o barbs piquin l'ham.

Pesca amb filat.—Aquesta pesca és poc usada als riuets purament muntanyencs d'aquesta comarca, però molt practicada al Noguera Pallaresa i altres rius de Catalunya.

El filat consisteix en una xarxa de malla de cordill, més o menys fina, d'uns quinze o més pams de llargada per uns cinc o sis d'amplada. Amb una rastellera de trossos de suro a la part

superior, en tota la seva llargada, i amb una rastellera de boles de plom igualment a la banda inferior (fig. 14).

Per a pescar amb aquesta xarxa són necessaris dos homes, els quals, anant amb els peus nus, porten estès en sentit vertical l'esmentat ormeig, un per cada extrem, agafen l'amplària del riu i pugen corrent amunt bo i deixant arrossegar els ploms del filat. De tant en tant tiren pedres a l'aigua per espantar els peixos; aquests, en voler fugir, resten presoners a les malles de la xarxa.

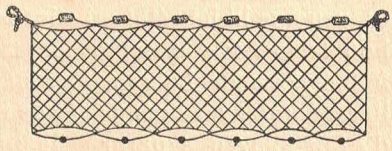

Fig. 14.—Filat

Pesca amb l'esparaver.—Aquest ormeig està format per una xarxa circular de malla, de cordill bastant fi, doblegada pel voltant, formant unes bosses, les quals són subjectades per unes boles de plom que ensems serveixen per a fer-lo enfonsar a l'aigua cada cop que el tiren (fig. 15).

Aquesta xarxa és per a pescar un individu sol.

Quan hom sap que en algun toll del riu hi ha truites o barbs hi tiren l'esparaver. La qual cosa es fa agafant-lo amb la mà esquerra tot entortolligant-s'hi la corda que surt del centre de la xarxa, i amb l'altra mà n'agafen un bon manyoc, a la vegada que un cantell amb les dents, d'aquesta faisó llancen ben estès l'esparaver dins el toll, i aleshores estiren amb molta lleugeresa la corda esmentada i queda el peix empresonat dins de les bosses descrites. Per a pescar amb l'esparaver hom acostuma a anar-hi al primer foscant o bé en dies que l'aigua baixi bruta de resultes d'alguna tronada a muntanya. Està en força ús a tota la comarca.

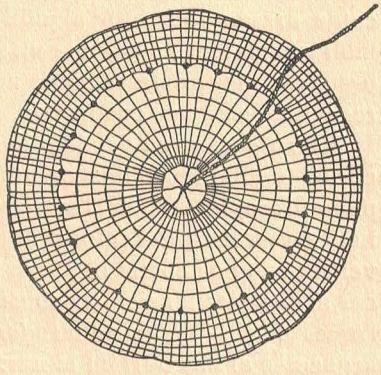

Fig. 15.—Esparaver

Aquesta xarxa els pescadors de la nostra costa l'anomenen rall. Molts se les feien ells i avui encara se les adoben per mitjà d'unes agulles de canya.

La pesca als llacs

Com hem dit, els estanys de la vall d'Àneu, Peguera, i sobretot els de Cabdella, són rics vivers de saboroses truites, i, tostemps, es veu que hi ha estat practicada la pesca, aprofitant els mesos de bon temps. Els mateixos pescadors portaven a vendre el peix a Banyeres de Luixon, seguint els viaranys més dreturers entre llacs, muntanyes i congestes de neu; després de passar per la Vall d'Aran anaven a parar a la població esmentada després d'haver caminat una llarguíssima jornada *espaïts* per aquells mons de Déu.

A darrers de la centúria passada vivia a Espui un individu anomenat «Còfia» que havia estat un dels més cèlebres pescadors dels llacs. Home de corpulència extraordinària, molt valent i molt entés en el maneig del *ròssec*, principal xarxa usada pels pescadors dels estanys pallaresos i ribagorçans. A la casa d'aquest gran pescador encara recordem haver vist fa uns divuit anys el *canastrell* que ell usava per a portar els ormeigs i les truites que anava a vendre.

Aquests pescadors feien vida temporera als llacs, on vivien en cabanes fetes de rocs, gleves i brancatge, que ells mateixos es construïen. Els de les altes valls del Ribagorça i d'altres del Pallars on els llacs no són molt lluny de poblat, solament s'hi quedaven a la nit, on dormen encara avui en unes *caburxotes* fetes de rocs i brancatge arredossades en alguna balma de roca a tall d'un paravent molt rudimentari; passen la nit als estanys per tal de practicar la pesquera a les primeres hores matinals, que és l'hora millor perquè resulti aquesta ben productiva.

El ròssec, arreu del qual hem parlat, és una xarxa de malla de cordill molt fina, d'uns quaranta metres de llargària per dotze pams d'amplada, i de l'estructura del filat, però sense els ploms i els suros. Perquè s'enfonsi hi posen rocs i per a fer-la aguantar verticalment de costat hi posen unes barres travesseres. Per a pescar amb aquesta xarxa es construeixen una mena de llanxes amb troncs d'arbre lligats amb *redortes*, a estil dels *rais*, amb les quals segueixen el llac portant la xarxa estesa tal com hem dit, i l'aguanten dos o més pescadors, un per cada extrem. D'aquesta manera acorralen el peix i, en voler fugir, resta presoner a les malles de la xarxa.

Quan han seguit l'estany tot arrossegant el ròssec, aleshores el tiren a fora i treuen el peix de les malles. Als llacs de poca profunditat i a llur desembocadura també hi pescaven amb l'esparaver. A Estany Tort (Vall de Cabdella), així que anaven treient el peix

el posaven en una bossa plena d'aigua al costat de la cabana, i quan en tenien la quantitat suficient n'omplien el canastrell i anaven a vendre les truites al lloc esmentat (1).

A més d'aquests llacs hi ha l'estany de Mont-cortès, el qual dóna les seves aigües al riu Flamisell per mitjà del torrent de Ruixou.

Aquest estany, ple de tradicions i llegendes, és viver de grosses tenques i llargues anguiles. Tant, que la gent del poble us explicarà que una vegada un pagès hi pescà una anguila tan llarga que de la seva pell una vegada seca i assaonada en féu unes tirandes per a llaurar; d'altres diuen uns *correixos*. De manera que si hem de creure la veu popular serien fantàstiques les anguiles que allí viuen amagades entre el llot i l'aigua no tan cristallina com la dels estanys de Cabdella i altres de les altes valls pallareses.

El canastrell.—Per acabar, descriurem el canastrell típic (del qual encara servem el record) dels pescadors de llacs. És una canasta llargaruda en forma d'escut, plana de sota per a adaptar-se bé a l'espatlla en forma de motxilla. És feta de *verducs* o vímets entrecreuats en la part de sobre, i la seva forma és molt panxuda; i de fusta plana la part de sota, on van subjectats els vímets al seu voltant; en aquesta fusta també hi van clavades dues corretges amples que formen anella, una per a cada braç; i, per cobertora, una tapa de fusta amb una anella de corretja per tanca (fig. 16).

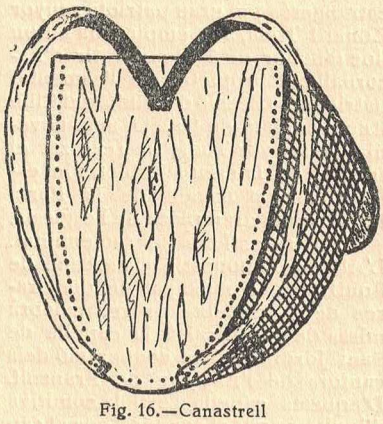

Fig. 16.—Canastrell

Tots aquests sistemes de pesca, no cal dir que són practicats a l'estiu i durant els mesos més calorosos; i els qui els practiquen, a més de proporcionar-se uns quants àpats de saborosa menja i algun diner, també es proporcionen unes bones estones d'esplai tot practicant un esport ben senzill i productiu alhora.

R. VIOLANT I SIMORRA

(1) Observat pel senyor Ceferí Rocafort a l'estany esmentat. Vegeu el quart Butlletí de l'any 1900; article que parla de la Vall de Cabdella i d'Estany Tort.

CRÒNICA

CENTRE

RESTITUCIÓ DE LA CREU DE L'ABAT GUIMERÀ, AL MONESTIR DE POBLET.— Invitat pel Club Excursionista de Gràcia, el diumenge dia 28 de juliol d'enguany, el nostre President accidental, senyor Francesc Blasi i Vallespinosa, en representació del CENTRE, assistí a la inauguració del nou emplaçament de la creu que l'Abat Guimerà havia fet aixecar vora el portal de Prades.

Aquesta creu, recollida de mans estrangeres pel gran patriota senyor Eduard Toda, fou emplaçada en un lloc d'honor de l'ex-monestir d'Escornalbou, propietat de l'esmentat patriota. La Secció d'estudis del Club Excursionista de Gràcia, amb la vènia del senyor Toda, ha realitzat el trasllat de la creu a Poblet, i ha estat collocada davant de la Porta Reial, en la gran plaça de l'església.

L'acte revestí una gran solemnitat. L'Abat del monestir cistercenc de Fontfreda, acompanyat de dos frares de la mateixa ordre, celebrà missa de pontifical a la capella de Sant Jordi, amb la cooperació dels cantors de l'Espluga de Francolí. D'aquesta capella sortí la comitiva d'invitats amb el senyor Toda al cap i presidida per l'Abat, que amb mitra i bàcul anà avançant fins a la Creu, davant de la qual foren cantats els salms de consuetud per a la benedicció.

Al peu d'aquesta creu el Club Excursionista de Gràcia enterrà un pergamí ofert pel senyor Toda, en el qual fou estesa l'acta del trasllat i de la inauguració, signada per totes les entitats excursionistes assistents a la cerimònia. Pel CENTRE signaren el president accidental i el soci Dr. Guitert.

De tot cor felicitem els components del Club Excursionista de Gràcia, i en particular el senyor Barrillon, promotor entusiasta d'aquesta festa, per l'èxit aconseguit i per la lloable obra que ha realitzat a profit de la reconstrucció del gran cenobi poblet à.

F. B.

Secció d'Esports de Muntanya

EXCURSIÓ. — Efectuada pels socis senyoretes Maria J. Matheu, Maria D. Canals, i els senyors Carles Bertrand, Joan Garcia, Jordi Monjo, Lluís Pedrerol, Oriol Canals i Esteve Bachs.

Sortida a les 5 h. 10 m. del matí del dia 29 de juny, en cotxes. Arribada a Montellà a les 9 h. 30 m. Sortida cap al Xalet Refugi Cèsar A. Torras; pujada lenta degut a la forta calor. Hom dinà a Prat d'Aguiló.

El dia 30 se sortí a les 5 h. 15 m. del matí, pel pas dels Gosolans i la carena fins a la canal de la font del Cristall. Per aquesta baixaren a la font d'aigua fresca, situada dins una gruta. Assoliren després el puig de la Canal Baridana. Els piolets els ajudaren en començar la baixada de la canal. Seguint la tartera del fons anaren, en direcció NE., per un bosc de pins i avets fins a trobar un camí que es bifurca cap a Querforadat i Estana. Prengueren el que mena a Estana, on arribaren a les 13 h. Dinaren allí i, a la tarda, en 1 h. 10 m. feren cap a Montellà.

PRIMER DESCENS PER LA PARET NORD DEL PEDRAFORCA.—Els socis senyors Adolf Cuyàs i Joaquim Toldrà sortiren de Barcelona el dissabte 6 de juliol, amb el tren de les dues de la tarda; es féu de nit al camí de Saldes, i, després de menjar un xic, continuaren vers l'Enforcadura fins a la balma del Calderer. D'allí, per

una canal a la dreta, amb algunes llastres llises, fins a la cresta del Gat i al Calderer, on arribaren a les 6 h. 40 m. del matí; a les 7 h. 15 m. emprengueren el descens per la paret nord, seguint sempre l'aresta del Riambau; efectuaren cinc «rappels», el màxim de 40 m. i el mínim de 20 m.; les cordes noves, que es caragolaven, els feren perdre temps, la qual cosa els obligà a deixar-ne una de penjada. A les dues de la tarda eren al peu de la paret; d'allí retornaren a Saldes.

PEL PIRENEU CENTRAL.— Excursió efectuada pels socis senyors Francesc Broggi, Pere Gabarró i Benet Oliver, durant la segona quinzena de juliol. Heus ací un apuntament de l'itinerari: Sallent del Gàllego, forqueta de Piedrafita i refugi del mateix nom.—Ascensió al Balaitús (3.146 m.) per la bretxa Latour, coll de la Fache, Gran Fache (3.006 m.) i refugi Wallon.—Pont d'Espanya, llac de Gaube, Houquette d'Ossue, refugi de Baysellance.—Ascensió al Vignemale (3.298 m.) i a la Cerbillona (3.253 m.). Descens per la vall d'Ossue i Gavarnie.—Houquette d'Allanz, bretxa de Tucarroia, cresta i pic (2.861 m.) del mateix nom, cantina de l'estany glaçat de Tucarroia. —Coll del Mont Perdut, cim del mateix nom (3.353 m.), cilindre de Marboré (3.327 m.), Soaso i Ordesa.

EXCURSIÓ-LLAMPEC PEL PIRENEU CENTRAL.—Efectuada pels socis senyoretes Maria Josepa Matheu, Maria D. Canals, i els senyors Carles Bertrand, Esteve Bachs i Oriol Canals.

Dia 27 de juliol. Sortiren a les 14 hores i feren nit a Broto.

Dia 28. A les 5 h. seguiren cap a Ordesa per la carretera en construcció. Remuntaren pel circ de Salarons i ascensionaren el Taillon (3.143 m). Seguiren després la carena que els menà a la falsa Bretxa; d'allí, a la bretxa de Roland i Gavarnie per Serradets.

Dia 29. De Gavarnie al refugi de Lourde Rocheblave, més conegut pel de Tucarroia. En aquesta data el refugi es trobava completament abandonat, sense palla i humit. Degut a les circumstàncies esmentades es pot suposar quina nit passaren.

Dia 30. Sortiren del refugi a punta de dia cap a la cantina de la «Sociedad Hidroeléctrica Ibérica», on es pot sojornar per ptes. 7,50 (pensió completa). Hi ha mantes i jaça de felgueres per a poder passar la nit. Des de la cantina anaren al coll d'Astazou i al pic petit del mateix nom (3.016 m.). Seguiren cap al Marboré (3.253 m.), cilindre (3.327 metres) i retornaren a la cantina.

Dia 31. Ascensió al Mont Perdut (3.353 m.) i baixada per Soaso i Ordesa, on recolliren el cotxe per a retornar a Barcelona a les 24 h. Sortiren de la cantina a les 4 h. 30 m.

PELS ALPS. ASCENSIÓ AL MONTBLANC (4.807 M.) I ESCALADA A L'AGULLA VERDA (4.127 M.). *Sense guia.*—Efectuades pel soci senyor Jaume Tiana amb el seu company Joan Cardona.

Dia 30 de juliol. Feren el recorregut de Chamonix al refugi de l'agulla de Goûter (3.817 m.) a 5 hores de l'estació terme del cremallera del «Glacier de Bionnassay». Des del refugi gaudiren d'una magnífica posta de sol damunt una immensa mar de núvols.

Dia 31. Es presentà serè i fred com els pitjors dies de rigorós hivern del nostre Pireneu. Assoliren el Montblanc a les 9 h. 30 m., sense comptar els descansos. La part més penosa d'aquesta ascensió fou a partir del refugi Vallot, car el vent i el fred eren tan intensos que per dues vegades intentaren abandonar-la, car se'ls començaven a glaçar els dits de les mans i dels peus. El descens fou efectuat pels «Grands Mulets»; trobaren la gelera molt oberta, degut a la bonança que hi féu pel juny i part del juliol. Descomptant les parades, des del cim al telefèric de l'agulla del «Midi» esmerçaren 4 h. 30 m.

Dia 1 d'agost. Fou dedicat a descansar a Chamonix, i els dies 2, 3 i 4, com que tingueren mal temps i va nevar més de 40 centímetres

als 4.000 metres, ho aprofitaren per a visitar Ginebra.

Dia 5. Amb dues motxilles feixugues de debò, travessaren la gelera de la «Mer de Glace» per a dirigir-se al refugi de «Couvercle» (2.698 m.), situat al vessant dret de la gelera de Talèfre, des d'on es gaudeix d'un dels panorames més esplèndids i autènticament alpins.

Dia 6. A les 4 h. 25 m., quan ja feia aproximadament una hora que havia sortit la darrera caravana cap a l'Agulla Verda, pujaren per la gelera de Talèfre (vessant de l'agulla del Moine) convençuts que la Verte - així l'anomenen - els donaria molt que fer. Passades les tres rimaies, pujant per la paret de la dreta d'un llarg *couloir* de neu, equivocaren la via d'accés; perderen més de dues hores fins arribar al començament del *couloir* que forma un collet. D'allí, remuntaren per diferents passos de flanc amb neu i roca, trossos de paret i arestes fins a la cresta del Moine, la seguiren pel mateix perfil, i, per un seguit de cornises, arestes i ponts de glaç perillosos, (el dia següent s'hi estimbaren els suïssos Walter, Widmer i Blanc, i resultà mort el primer) arribaren a la cúspide de la Verte a les 13 hores. Aquesta vegada no pogueren gaudir del vast horitzó que es domina d'allí estant degut a les boires que el tapaven i que jugaven pels diversos vessants i valls.

A les 13 h. 15 m., els trons els treien dels cims, i, amb molt de compte, acompanyats a estones de la pedregada i de la boira, que alternaven amb el sol, anaren desfent l'itinerari per arribar al refugi de sortida a les 20 h. 30 m.

EXCURSIÓ AL MASSÍS DE LA MALADETA. —L'efectuaren els socis senyors Joaquim Toldrà i Francesc Homedes durant els dies compresos entre l'1 i 13 d'agost. El dia 1 anaren fins a Benasc.—El 2, de Benasc al pla d'Aigualluts, on plantaren el campament sota una pluja intensíssima, preludi del temps que havia d'imperar durant tota l'excursió.

Dia 3. Campament. Llac de Barrancs. El mal temps impedí de continuar cap a les Salenques per a fer la travessia fins a l'Aneto. Aprofitant les escasses treves que els concedí la pluja efectuaren dures pràctiques d'escalada en unes llastres situades al peu de la gelera de Barrancs. A mitja tarda, enmig d'un aiguat i amb els cims tapats per les boirades, retornaren al campament.

Dia 4. Deixaren el lloc de Barrancs. En ésser a la travessia de la gelera de les Tempestats, per a anar directament a la cresta de Salenques, el temps, que ja en principi es mostrà absolutament insegur, tornà a fer de les seves. Enmig de la boira més intensa i sota una furiosa pedregada arribaren, a cosa de les 11 h. del matí, a coll de Salenques. Indecisos encara sobre la conveniència d'abandonar l'empresa guanyaren uns 150 metres de desnivell fins arribar al peu de la cresta. Aquesta restà invisible i el temps empitjorà encara. Això els decidí a construir unes muralles voltant una gran pedra plana, situada en ple tarterar a sota de l'inici de la cresta; així es bastiren un abric immillorable contra el vent, però no pas contra el fred que no els deixà gairebé dormir en tota la nit.

Dia 5. Abric de les Salenques, travessia integral de la cresta fins al Margalida (3.258 m.); efectuaren la part alta de les Salenques sota l'amenaça de les descàrregues elèctriques i també embolcallats per la boira més intensa. En arribar al Margalida el cel era tapat completament amb tendència a tempestuós i feia estona que pedregava furiosament. Malgrat que era aviat, les 13 hores 30 m., es veieren obligats a desistir de seguir fins a l'Aneto i descendiren directament a la gelera i, d'allí, a Llosàs, on pernoctaren gràcies a la gentilesa d'uns companys del C. E. Àliga que hi acampaven.

Dia 6. Junt amb els companys de l'«Àliga», Gascon, Rico i Cardús, efectuaren l'escalada a l'Aneto (3.404 m.) per la bretxa de les Tem-

pestats i Espatlla. En divisar, com sempre enmig de la boira, la torre de pedres d'Aneto els sobtà una forta tronada i perceberen el brunzir de l'electricitat en els piolets i les pedres agudes. Es deslligaren ràpidament, i junt amb tres alpinistes del C. A. F., que havien fet la paret nord de l'Espatlla, efectuaren un escabrós descens per l'aresta NE. de l'Espatlla d'Aneto fins a la gelera de Barrancs i, d'allí, a Aigualluts, on arribaren a la nit; trobaren el campament destroçat per les vacades. Sense ànim per a fer indagacions continuaren tots junts fins a la Renclusa, on pernoctaren.

Dia 7. Retornaren a Aigualluts i recolliren el poc que quedava aprofitable després de la *razzia* efectuada per les vaques, que els causaren seriosos perjudicis en el material i en les provisions. Després retornaren a la Renclusa, i s'installaren al refugi d'hivern.

Dies 8 i 9.—El primer dia transcorregué íntegrament en ple diluvi, i el següent, sense ésser un dia tan pèssim, ho fou prou per a impedir tot intent d'escalada seriosa. No interessant-los fer cims, restaren al Xalet tot fent vida sedentària.

Dia 10. De bon matí, i sota un cel clarissim, pujaren al Portilló superior i, d'allí, al Coll Maleït i efectuaren directament l'ascensió al Pic Maleït (3.350 m.) i a la Punta Astorg (3.354 m.), des de la qual efectuaren el primer descens de l'aresta de Cregüenya, que havia estat feta de pujada tres o quatre vegades pels francesos. En arribar a una bretxa immediata al coll de Cregüenya, baixaren a la vall de Corones i anaren a fer *vivac* en unes roques que formen balma a un centenar de metres sota el coll.

Dia 11. Retorn, pel coll de Corones i gelera d'Aneto, a la Renclusa; efectuaren sota la pluja tota la part final del trajecte.

Dia 12. Començà un dia desastrós descarregant una forta tempesta de bon matí. Fastiguejats, desistiren de tota idea ulterior d'anar a intentar quelcom a les parets N. de Barrancs, i, a mitja tarda, emprengueren el descens cap a Benasc, sota un veritable aiguat i admirant l'espectacle, que ja els era familiar, d'una tronada imponent. Arribaren a Benasc a la nit i absolutament xops.

El dia 13 retornaren a Barcelona amb un sol esplèndid!

BIBLIOGRAFIA

JOAN AMADES.—*Gegants, nans i altres entremesos.*

Aquella sèrie folklòrica publicada per Joan Amades, i de la qual hem parlat alguna vegada, segueix amb el mateix ritme mensual de creixença amb què fou iniciada el mes de març del 1933. És un cas inusitat de constància. Però, com si aquesta producció no fos ja prou per a un publicista, Joan Amades, sense interrompre-la per res, ha fet aparèixer mentrestant un gros volum *in-folio* d'unes 230 pàgines de text, amb el títol que encapçala aquestes ratlles.

El treball d'aplegador i ordenador d'aquest folklorista infatigable es posa ben bé de manifest en aquesta obra remarcable. Tots els alts personatges, tots els caps descomunals totes les bèsties dansadores dels seguicis processonals de Catalunya hi són descrites, per no dir biografiades. El llibre de l'Amades ve a ésser el *Gotha* d'aquestes figuracions animadores de les festes assenyalades de la nostra terra.

Però, l'autor no s'acontenta pas amb descriure i historiar cada entremès, població per població, sinó que abans d'aquesta presentació detallada, local, s'esforça a aclarir els orígens de cada un d'aquests éssers imaginaris i assenyala l'extensió de llur àrea geogràfica. El propòsit de l'autor en aquest aspecte no ha es-

tat pas recompensat com es mereixia. Es troben només dades escadusseres, tretes d'alguns llibres municipals i documents similars, que no deixen entreveure l'origen de les representacions d'aquests éssers fantasmagòrics, ni permeten seguir l'evolució que hagin pogut sofrir fins arribar als entremesos actuals. Sabem, per experiència personal, les dificultats amb què hom topa quan tracta de documentar-se en el camp del costumari popular.

A part d'aquestes llacunes, forçades, respecte al passat de gegants, nans i altres seguicis, l'autor ens presenta els personatges i les bèsties processonals de cada ciutat o vila amb llur historial, sovint amb anècdotes folklòriques, amb música i danses, si en tenen de pròpies, i, tot plegat, il·lustrat amb croquis, dibuixos i fotografies.

L'abundor de documents il·lustradors junt amb la presentació acuradíssima de l'obra, estampada en paper de fil amb litografies, fototípies i gravats il·luminats a mà, fan d'aquest volum un llibre de bibliòfil.

L'esforç fet per l'autor i l'editor en la publicació hauria lluït millor si l'haguessin esmerçat en obtenir una presentació pròpia, original, que no recordés, com ara, pel relligat, el format, la decoració, el tipus de lletra i àdhuc la caixa, una altra edició de luxe, també de tema popular.

El volum fa goig i la puerilitat del seu contingut el fa agradable a tots els aficionats als bells llibres.

P. VILA

NOTICIARI

UN ACCIDENT DE MUNTANYA A LA MALADETA.—El 19 d'agost darrer sortí del nostre Xalet de la Renclusa una caravana francesa formada per les senyoretes Micheline Pillet i Madaleine Coussof i per MM. Pierre Ricadat, Emili Pillet i Raimond Fischesser, els quals pel coll d'Alba i per la Dent d'Alba i pic Le Bondidier anaren a parar a la gelera de sota mateix on comença la canal del Coll Maleït. Després de reposar una estona, franquejaren l'esquerda termenal i iniciaren l'escalada desviats del millor lloc on iniciar-la.

Produït per aquest error, les dificultats començaren aviat, i, en ésser uns pocs metres damunt la gelera, per tal de disposar de més llargària de corda, desencordaren les senyoretes, mentre ells explorarien la millor ruta. Marxaven per l'ordre següent: Fischesser, Ricadat i Pillet. A uns quaranta metres més amunt el davanter es trobà en situació difícil, sense poder deixar-se anar de mans, i malgrat que el segon acudí a afermar-lo pels peus, no pogué evitar que perdés presa i que caigués damunt de M. Ricadat i que provoqués l'estimbada de tots tres.

M. Ricadat anà a parar a dins l'esquerda, i sofrí la fractura del crani i de la columna vertebral que li produí la mort ràpida. Els seus companys passaren per damunt l'esquerda i anaren a parar a la gelera on els retingué la corda i el cos del seu dissortat company, que feia de contrapès. Els dos sofriren ferides (greus M. Pillet, menys greus M. Fischesser). Tots ells afirmen que d'haver caigut plegats dins l'esquerda la catastrofe hauria estat major.

Un cop refets una mica els ferits el senyor Fischesser i la senyoreta Coussof anaren a Benasc en demanda d'auxili.

Aquella nit la passaren dins el bosc de Cregüenya, i a l'endemà arribaren al lloc de carrabiners de Rosech d'on foren acompanyats a Benasc. Es previngué el metge i les autoritats i s'organitzà immediatament una caravana de socors sota la direcció del guia Antoni Abadia i de l'alpinista tolosenc Jean Grelier, la qual, a les 6 de la tarda del ma-

teix dia va auxiliar els germans Pillet quan tot just havien pogut baixar la gelera de Cregüenya. El trasllat d'aquest ferit fou una feina lenta, tant per les ferides rebudes com per la seva debilitat general. Passaren plegats la nit sota una roca, en un pla al costat de l'estany de Cregüenya, i l'endemà, més reconfortat, pogué arribar a Benasc.

Mentrestant, els senyors Abadias i Grelier pujaren la gelera en busca del cadàver, i tallaren els esglaons precisos per a facilitar-ne el descens. Se'ls ajuntà el guia Josep Cereza, provinent de la Renclusa, i una caravana de vuit homes per a verificar el trasllat fins al poble.

Aquest no pogué acabar-se fins l'endemà al mig dia, i immediatament s'efectuà l'actuació del jutjat i l'autòpsia.

La família del finat obtingué autorització especial per a traslladar les seves despulles a França, la qual cosa s'efectuà el dia 24, per Barbastro-Osca-Canfranc, no sense que abans els naturals de Benasc i els estiuejants no haguessin vetllat prop del cadàver, al qual voltaren de flors muntanyenques.

(Extret del comunicat tramès al CENTRE pel senyor Antoni Abadias)

PRIMERES ASCENSIONS DE LA PARET NORD DE LES GRANDES JORASSES. — Aquesta famosa muralla de pedra i gel, que fins ara havia resistit tots els intents i que havia produït, en els darrers anys, bastants accidents, ha estat vençuda darrerament per tres cordades diferents. Foren els primers els escaladors de Munic, Peters i Mayer, que hi pujaren els dies 28 i 29 de juny. Els dies 1 i 2 de juliol, altres dues caravanes efectuaren l'ascensió de la formidable paret. L'una formada per Mlle. Boulas i M. Lambert, de Ginebra, i l'altra, pels italians Gervasutti i Chabod. Aquestes dues colles ignoraven que els alemanys hi havien pujat pocs dies abans.

DE LES DARRERES EXCAVACIONS D'UR DELS CALDEUS.—En un número d'aquest BUTLLETÍ donàrem una breu notícia relativa a les excavacions en l'antiquíssima ciutat d'Abraham, sota la direcció del Dr. Lleonard Wooley per iniciativa i subvencions del «British Museum» i del Museu de la Universitat de Pensilvània conjuntament. Els treballs han durat dotze anys. La importància dels seus resultats és comparable als descobriments de la tomba de Tutankhamen, a Egipte, per Caoter, i dels palaus de Cnossos, a Creta, per Evans, fets que marcaran una època en els anals de l'Arqueologia.

Les excavacions d'Ur no s'han concretat als temps bíblics, sinó que foren investigades les capes antidiluvianes fins a trobar els vestigis de l'aparició de la raça humana en els llocs objecte d'estudi.

S'han descobert els cementiris reials del quart millenari abans de Jesucrist; s'ha determinat l'època del Ziggurat, que data del 2300 a. de J.C. en la seva forma actual; així com la dels temps de la primera dinastia, (3000 a. J.C.) i restes de major antiguitat encara.

Vers l'extrem sudest de la zona de Tememos, el Dr. Wooley excavà fins al terrer verge, i travessà sedimentacions de l'època de Nebuchald-Nezza, de l'època de Kassite, (1400 a 1000 a. J.C.); del període dels Sargènides (2600 a. J.C.) i, especialment, les tombes del primer període de Jemdet-Nasr, en les quals es trobaren molts esquelets rodejats de gran nombre de vasos de pedra, i, sobretot, una escultura femenina vertaderament notable.

A més d'aquestes importants troballes s'assenyalen les tauletes amb escriptura arcaica, i marques de segells i variada ceràmica, de manera que ha quedat completada la collecció que comprèn exemplars des del primer millenari a. de J.C. fins a la primera ocupació de l'home en el país, el qual pot excedir de tres millenis a. de J.C.

P. C. i G.

OBITUARI.—L'excursionisme científic, amb el traspàs del senyor Jo-

sep Guitart i Santasusana, Pvre., ha perdut una de les més prestigioses personalitats que en els nostres temps han honorat la ciència catalana. Figurava entre els inoblidables Lluís Marian Vidal, Dr. Jaume Almera, Norbert Font i Sagué, Oleguer Miró, etc.

El «Centre Excursionista de la Comarca de Bages» passa actualment per una gran contrarietat amb la desaparició d'un dels seus fundadors i el més ferm mantenedor de la benemèrita entitat manresana, a la qual Mossèn Guitart hi esmerçava, abnegadament, totes les seves activitats, que eren moltes i efectives. Ell, en viatge d'estudi, havia recorregut gairebé tota la nostra terra i gran part de la Península i de l'estranger, i eren fruit dels seus treballs les obres publicades, les conferències i les consultes que generosament donava. Els seus coneixements s'estenien a diverses disciplines; sobresortia en totes elles i li eren ben conegudes les Ciències Naturals, la Geologia, l'Agricultura, etc. tenia publicades diverses obres relatives a tals matèries.

El nostre BUTLLETÍ (1905) s'honorà publicant la conferència que donà Mossèn Guitart sobre el tema *Ullada general de la gea, la fauna i la flora de la comarca de Bages.*

Al cel sia!

LA CONSERVACIÓ DEL NOSTRE PATRIMONI ARTÍSTIC.—Per la ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts s'ha ordenat la restauració del retaule gòtic que es conserva a l'església del llogarret de Canapost (Empordà) i la conservació de les restes de la ciutadella de Roses, dintre el recòs de la qual queden algunes restes de les ruïnes de l'antiga església romànica que fou del monestir benedictí de Santa Maria. També s'informà favorablement sobre els projectes d'obres complementàries als monestirs de Poblet i Santes Creus, i la instal·lació, al primer d'aquests monuments, dels objectes que ja eren seus, els quals, salvats de la destrucció, s'han guardat al Museu Arqueològic provincial de Tarragona. Relativament a aquest hi ha l'acord de dignificar tan interessant centre i instalar-lo en un local adequat, ja que el que ocupa, des de fa molts anys, no reuneix cap de les condicions que corresponen a la importància dels exemplars, especialment romans, salvats per aquell arqueòleg en les troballes que en moltes ocasions s'han fet a l'emplaçament de l'antiga Tarraco. Així mateix es tractà de la restauració de l'església de Santa Maria de Lledó (Empordà), exemplar romànic digne de conservació, i també es parlà d'emprendre les obres indispensables per a la reparació de l'antic pont de Camprodon. Finalment, ha estat proposada la inclusió al Registre del Patrimoni Històric i Artístic de Catalunya - el nostre CENTRE figura entre les entitats col·laboradores de l'organisme encarregat d'aquest servei - els següents monuments: església de Santa Maria de Vilafranca del Penedès; església romànica de Castellfullit de Riubregós; palau de la Virreina, d ela nostra ciutat, indubtablement el millor exemplar de l'art setcentista amb què compta Catalunya, i, per fi, el conjunt monumental de Solsona (portal de la ciutat, catedral, etc.).

MAR-I-CEL. — Després del llarg temps d'estar tancat aquest edifici de Sitges, que fou propietat i residència de Mr. Charles Deering, col·leccionista nordamericà, s'ha gestionat pel Patronat del «Cau Ferrat» l'arrendament, amb opció a compra, d'aquell edifici, on s'instal·laran els augments de la col·lecció de ferros antics i la de marineria, que formà el Dr. Emerencià Roig i Raventós, amb el qual la blanca Subur ens oferiria una nova atracció artística.

Redacció: carrer del Paradís, 10, pral.-Barcelona-Telèfon 19385

ESTEVE RIERA

Confiter i Pastisser

Pa de luxe

RAMBLA DE CANALETES 9 i 11.
CARRER DE MALLORCA 307 i 309:
PORTAL DEL ANGEL, 18

BARCELONA

LAPIZ TERMOSAN

No ocupa llocs; No irrita;
No embruta i no és trencadís.

El **LÁPIZ TERMOSAN** és indispensable per a tots els esports. Res més tant eficaç per a combatre el dolor ni tan senzill d'aplicar perquè no necessita cap preparació prèvia; és suficient fregar lleugerament la part adolorida i tapar-la amb el mocador o una bena, per a que fugi la inflamació i desaparegui el dolor que es puguin haver produït per possibles accidents.

Dipòsit general:

RAMON SALA

Carrer París, 174-Barcelona

Demani folletos gratis.

COMPAÑIA TRANSMEDITERRÁNEA

MADRID: Passeig de la Castellana, 14 - Via Laietana, 2, BARCELONA

Serveis regulars de vapors comercials i correus entre la Península-Balears-Nord d'Africa-Canaries-Guinea Espanyola

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Cadiz-Canàries

Sortides setmanals els dissabtes a les 12 hores amb les modernes motonaus **Villa de Madrid, Ciudad de Cádiz** i **Ciudad de Sevilla** - Departaments de luxe amb dormitori de dos llits, saló i bany. Cabines individuals i de dos plans. Salons de música i de fumar, Capella, Perruqueria, Bar, Galeria de passeig, Verandà, etc.

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Palma de Mallorca

Sortides tots els dies menys diumenges de Barcelona i Palma a les 21 hores amb les modernes motonaus **Ciudad de Barcelona** i **Ciudad de Palma.**
Departaments de gran luxe amb saló, dormitori de dos llits i bany. Cabines especials de dos llits i bany. Cabines individuals. Bar. Salons de música i fumar, etc.
Serveis regulars entre Tarragona, València, Alacant i Palma Mallorca, entre Barcelona i Mahó i entre Barcelona i Eivissa.

Línia ràpida regular entre Espanya i territoris de Guinea Espanyola

Sortides el dia 17 de cada mes amb escales a València, Cadiz, Les Palmes, Santa Creu de Tenerife, Freetown, Santa Isabel, Bata, Kogo i Rio Benito.

Línia regular entre Barcelona-Alacant-Orà-Melilla-Vila Alhucemas-Ceuta i retorn

Sortida de Barcelona els diumenges; d'Alacant, els dilluns; d'Orà, els dimarts; d'Orà per a Alacant, els dimarts; d'Alacant per a Barcelona, els dimecres.

Delegació de la Companyia a tots els ports

BALTÀ Y RIBA — ARTICLES FOTOGRÀFICS — BARCELONA

Lluís Baltà

Successor de BALTA I RIBA

ARTICLES FOTOGRAFICS

Avinguda del
Portal de l'Angel, 42
Telèfon 12564
BARCELONA

Material complet de fotografia i cinematografia de les millors marques

Agents exclusius per Catalunya dels aparells cinematogràfics "FILMO"

PLUMES ESTILOGRÀFIQUES "MONTBLANC"

FONDES I HOTELS

adscrites al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i en els quals trobarà l'excursionista el nostre BUTLLETÍ

Caldes de Montbuy: BALNEARI RIUS. — Aigües clorurades sòdiques a 70 centígraus. — Instal·lació hidroteràpica completa.—Servei de cuina esmerat.—Grans menjadors amb vistes al camp.

Camprodon: HOTEL RIGAT.—Edifici exprofés amb totes les exigències de la higiene i el confort modern.—Servei públic d'automòbils a Sant Joan de les Abadesses. Concert al dinar i sopar.

Camprodon: HOTEL COMERÇ, de Camil Güell.— Telèfon n.° 7.—Servei d'automòbils en combinació amb el f. c. del Nord.--Despatx de bitllets a Barcelona, Corts, 533 (Despatx Central).—Cotxes de lloguer per a excursions.

Escaldes, Les (Andorra): HOTEL TERMAS, (abans Banys Muntanya) 1060 m. alt.— Cuina de primer ordre. Banys termals Aigües sulfuroses 65°, contra el reuma sumament radiactives. Garatge. Cambra fotogràfica. Telèfon. Preus molt econòmics.

Puigcerdá: HOTEL RESTAURANT RITA. — Gran Confort. Habitacions amb aigua corrent, calenta i freda. Bany, dutxa i calefacció. Llibertat, 38. Telèfon número 29.

Puigcerdà: HOTEL TÉRMINUS.—Davant de l'estació. Telèfon n.° 8 B—Construcció moderna. Habitacions confortables amb grans balcons amb vistes sobre la Cerdanya Cambres de bany. Aigua corrent. Servei acurat. Garatge.

Ribes: HOTEL RESTAURANT CATALUNYA.—Telèfon 17.—Dutxes.—Bany.—Cambra fotogràfica.—Garatge.—Guies i cavalleries per a excursions.

Ribes: HOTEL RESTAURANT SANT ANTONI.— Telèfon n.° 18.—Situació immillorable. Magnífiques habitacions amb aigua corrent. Preus econòmics. Servei excel·lent. Cotxe a l'arribada de tots els trens. Autos de lloguer.

Ribes: HOTEL PRATS. — Telèfon n.° 7. — Calefacció.—Llum elèctrica.—Waters. — Soci corresponsal de la Societat d'Atracció de Forasters, del Real Automóvil Club i del Touring Club de França.

Santa Fe: GRAN HOSTAL DE SANTA FE, a càrrec de Jaume Riera. — Magnífic edifici amb luxoses habitacions.—Telèfon n.° 59.

Seu d'Urgell: HOTEL MUNDIAL, de Joan Guardiet (abans Fonda Bartolo).—Excel·lent i confortable.—Llum elèctrica, aigua corrent, calefacció i telèfon en totes les habitacions.—Bany.—Garatge.—Guies i cavalleries.

Seu d'Urgell: HOTEL ANDRIA, de Bartomeu Grau. — Passeig de Tetuan.— Telèfon 137.—Gran confort, aigua corrent en totes les habitacions, quartos de bany, garatge, servei d'automòbils per a excursions.

Vielle: HOTEL INTERNACIONAL.—Edifici exprés, recentment inaugurat amb tot el confort modern. — Bany. — Excel·lent servei de cuina.—Preus econòmics.

CODORNÍU

Tallers Gràfics HOSTENCH - Corsega, 231-233 — Barcelona